

# KERKBEHEER

## In deze uitgave:

- Nieuws uit de afdelingen Friesland en Utrecht waar o.m. over nieuwe ontwikkelingen voor plaatselijke geldwerving werd besproken
- Omslagregeling predikantstraktementen 2017
- Tweede en laatste deel van het verslag van de actie Kerkbalans 2016 van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving
- Donatus biedt digitaal hulpmiddel aan voor kerkbestuurders bij gebouwenbeheer



VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN



## Efficiënt betalen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

[www.skggouda.nl](http://www.skggouda.nl)



Kapelle Biezeling CGK

Een goede verstaanbaarheid in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerkteléfono.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.



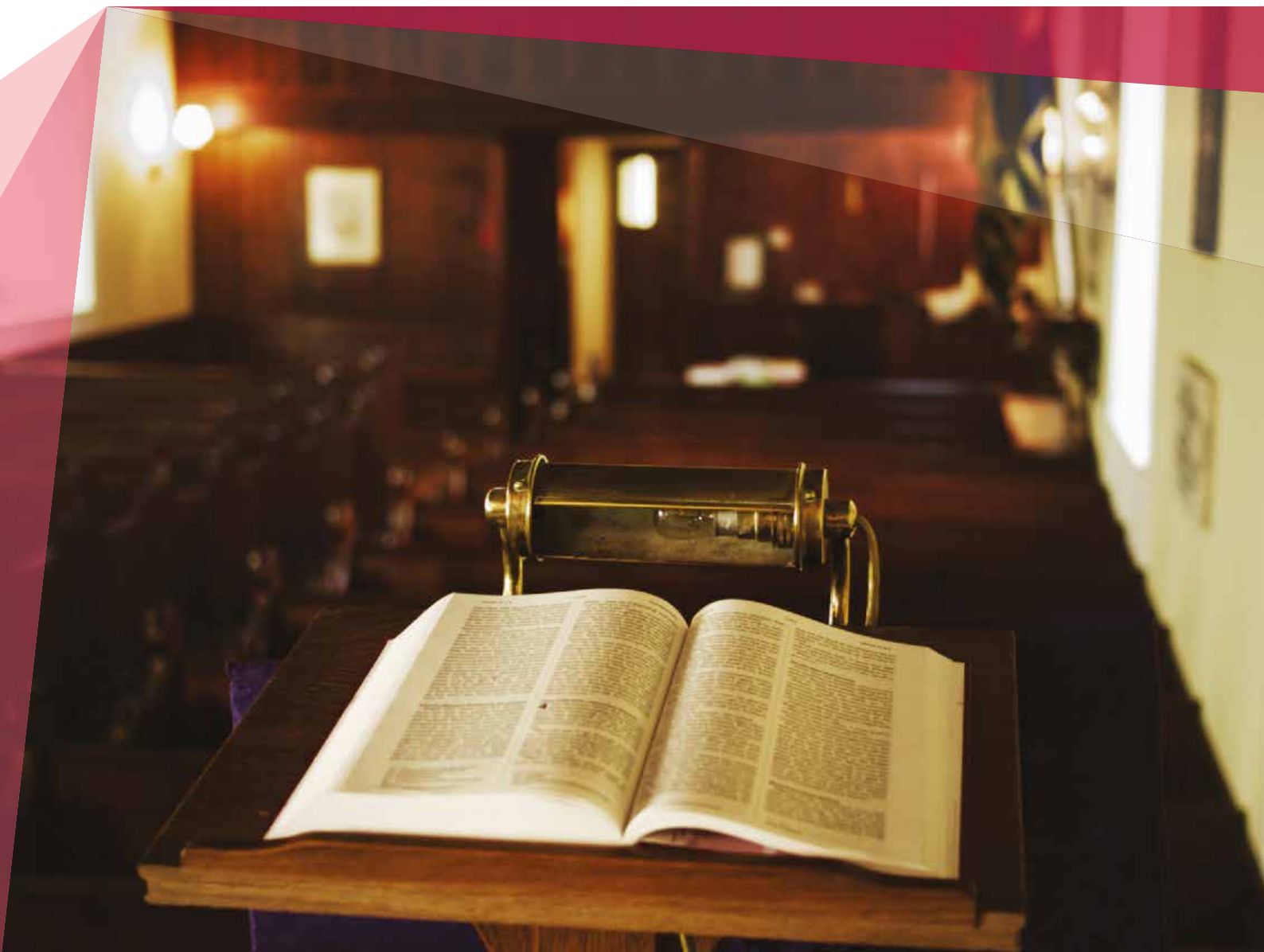
**schaapsound**

Kaartenmakerstraat 18  
2984 CB Ridderkerk  
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,  
8013 RV Zwolle  
038-785 19 77

Mussenberg 7  
6049 GZ Roermond  
0475-33 69 44

[www.schaapsound.nl](http://www.schaapsound.nl)  
[info@schaapsound.nl](mailto:info@schaapsound.nl)



De VKB biedt in samenwerking met Marsh en Mercer een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite [www.vkb-verzekeringen.nl](http://www.vkb-verzekeringen.nl) kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

**Marsh:**

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid

**Mercer:**

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- zorgverzekering

**Uw contactpersoon**Dimfie van Sundert | 010 - 4060520 | [info.vkb@mmc.com](mailto:info.vkb@mmc.com)**Uw contactpersoon**Sai Fong Lam | 010 - 4060962 | [info.vkb@mmc.com](mailto:info.vkb@mmc.com)**Partnering for impact<sup>SM</sup>**

Marsh en Mercer zijn twee van de Marsh & McLennan Companies, samen met Guy Carpenter en Oliver Wyman.



# KERKBEHEER

## Colofon

### Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter  
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter  
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris en  
 2e penningmeester  
 Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris  
 Drs. H. van der Burg, Bedum,  
 penningmeester  
 Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid  
 G. Koffeman, Oudewater, lid

### Ereleden

D.G. Bijl en drs. G. van Soest

### Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,  
 drs. J.M. Aarnoudse en R.M. Belder,  
 eindredacteur

### Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,  
 3311 KS Dordrecht  
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;  
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49  
 Website: www.kerkrentmeester.nl

### Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

### Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van  
 de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 25,-  
 per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen  
 € 23,- per abonnement en 11 en meer  
 abonnementen € 21,- per abonnement.  
 Abonnementsprijs voor niet-leden  
 € 28,- per abonnement. Deze prijzen zijn  
 exclusief 6 pct. BTW. Abonnementen lopen  
 per kalenderjaar. Opzegging kan tot  
 uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum bij  
 voorkeur via info@kerkrentmeester.nl  
 ISSN 1568-8712

### Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

### Druk

GrafiServices

### Oplage

5.500 ex.  
 © december 2016



### Foto omslag

Kerkgebouw van de  
 Protestantse gemeente te Zoutelande

## INHOUD

Samenwerking	349
Nieuws uit de provincies	351, 372
Kalender voor de kerkrentmeester	354
1000ste monumentenrelatie Donatus Verzekeringen	355
De orgelbank	355
Met Kerkbalans het jaar rond	356
Winterexcursie SOGK door Fivelingo	356
Orgel Hervormde Dorpskerk IJsselmuiden gerestaureerd	357
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	358
Dienstenorganisatie Protestantse Kerk past zich aan ontwikkelingen aan	359
Op VKB-Congres 2017; naar proactief kerkbeheer	360
Omslagregeling predikantstraktementen 2017	361
Verslag Kerkbalans 2016 Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (slot)	365
Van psalmbord tot beamerscherm	368
Handleiding voor kerkrentmeesters	374
Religieus erfgoed steeds belangrijker voor toerisme	375
Kerk Petten krijgt horecabestemming	375
Bijna alle predikanten nageschoold	375
Respect voor de schepping	376
Hoofdorgel Nieuwe Kerk Amsterdam wordt gerestaureerd	377
Kerk Finsterwolde overgedragen aan SOGK	377
Mauritiuskerk Jirnsum krijgt recreatiefunctie, maar behoudt toren en luidklok	378
Noordman's theologie als kunstvorm in Idsegahuizum	378
Donatus biedt digitaal hulpmiddel voor kerkbestuurders bij gebouwenbeheer	379
Meditatie	380
Onderscheidingen van de VKB	381
Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland	382
Van Dam orgel Idaerd weer in gebruik	382

# Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange



## Samenwerking

Aan het eind van een jaar worden er plannen gemaakt voor een nieuw jaar. Daar hoort ook het maken van een begroting bij. Dat geldt ook voor de VKB. De VKB is gelimiteerd, maar wel ambitieus. Met de ons ten dienste staande middelen (beraad, bestuur, netwerk, bureau, media) willen we kerkrentmeesters van onze kerk zo goed mogelijk helpen hun taak te kunnen vervullen. Ondertussen hebben we het nodig met zulke ambities om samen te werken. Niet alleen samen te werken met de kerk en met andere organisaties rond de kerk - daar staan volop voor open -, maar vooral om goed samen te werken met elkaar, intern, binnen de VKB en als kerkrentmeesters binnen het geheel van onze kerk. 'Kerkrentmeesters helpen kerkrentmeesters', dat is de achterliggende filosofie van de VKB. Dat doet u onder andere door met zoveel mogelijk colleges van kerkrentmeesters lid te zijn.

Juist nu hebben we elkaar nodig. Om juist vanuit een veilige en eigen omgeving de koers te kunnen bepalen hoe we de veranderingen in en rond de kerk het hoofd kunnen bieden. We leren van elkaars ervaringen. We hebben elkaar nodig. We hebben het nodig dat u uw bijdrage levert, financieel, maar vooral ook door mee te doen en in elkaars keukens te laten kijken. Waar lopen jullie tegen aan, hoe lossen jullie dit op, wie hebben jullie vruchtbaar in de arm genomen? En om - waar dat nodig is - je ook door anderen uit of via de vereniging te laten helpen. We hebben elkaar ook nodig voor de belangenbehartiging. Dat klinkt prozaïsch, belangenbehartiging,

alsof wij als kerkrentmeesters persoonlijke belangen hebben, of andere belangen dan het belang van de plaatselijke kerk die we dienen, maar het betekent gewoon dat het nodig is dat het kerkrentmeesterlijk perspectief op alle niveau's, dus overall waar plaatselijk, regionaal en landelijk beleid wordt gemaakt in de kerk, gehoord zal worden. Dat moeten we op de één of andere manier blijven bundelen. Ook daar is de VKB voor. Daarom is het goed om lid te zijn en te blijven, om ons te benaderen met uw vragen, maar ook met uw oplossingen of met de goede praktijken die u hebt weten te realiseren. Daarom is het goed om u ook te laten benaderen als wij wat van u willen weten. Hoe u er voor staat, of hoe u dingen hebt aangepakt. Daarom is het goed om met elkaar samen te werken, vanuit het hoofdbestuur met de provinciale afdelingen, vanuit het bureau met u als leden en omgekeerd, met de kerk, met RCBB's, met aanpalende organisaties als bijvoorbeeld de SBKG's, met flankerende organisaties, en wel om samen de veranderingen waar we voor staan in en met onze kerk de aankomende tijd het hoofd te kunnen bieden.

Ten behoeve van plaatselijke gemeenten en kerkplekken, die er zullen mogen zijn, ook in de toekomst, daar ben ik van overtuigd, onder Gods zegen, wat die toekomst ook brengen moge.

Dat HIJ zal mogen zeggen: goed gedaan gij nuttige dienstknechten, samen gewerkt met de kerkrentmeesterlijke gaven die u kreeg, ga in tot het feest van uw Heer!



'Cooperation'



**Lakerveld**  
ingenieurs- & architectuurbureau

Periodiek Instandhoudingsplan - Restauratieplan - Renovatieplan - Herbestemming - Transformatie



Interieurplan - Bouwhistorisch onderzoek - Cultuurhistorisch onderzoek - Bouwkundige opname

Noordzijde 95' | 4225 PL Noordeloos | 0183-582600  
info@lakerveld-noordeloos.nl | www.lakerveld-noordeloos.nl

## KERKORGELBOUWERS

**J.L. VAN DEN HEUVEL**



[vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl](mailto:vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl) <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

## Kerkgeluidstechniek op z'n best!

de techniek als hulpmiddel, ook in uw kerk

De kerkgeluidstechniek schrijdt voort ... met rasse schreden! Dialoog Church Sound is als specialist op kerkgeluidstechniek niet achtergebleven en heeft met meer dan 1800 kerken in Nederland een groot werkgebied. Met gebruikmaking van de nieuwste digitale techniek en zijn zowel grote galmrijke als kleinere kerken inmiddels voorzien van kerkgeluidsystem en die zorgen voor een uitstekende spraakverstaanbaarheid en dat tegen budgettair verantwoorde aanschafprijzen.



**Kennis is van  
geen waarde ...**

**tenzij je deze in  
praktijk brengt!**

Dialoog Church Sound

Bolognalaan 6

5632 RL Eindhoven

[www.cantorsound.nl](http://www.cantorsound.nl)

040 - 24 20 840

[info@cantorsound.nl](mailto:info@cantorsound.nl)





## Nieuws uit de provincies

### Rook Belder

Het bestuur van de afdeling Friesland hield de jaarlijks regiobijsamenkomsten dit jaar op 24, 25, 26 en 27 oktober in resp. Dokkum, Drachten, Franeker en Joure. De bijeenkomsten werden inclusief bestuursleden door 172 personen bezocht. Het programma bestond uit twee hoofdonderwerpen, namelijk de optimalisering van de plaatselijke geldwerving door samenwerking (Kerkbalans) en uitleg over nieuwe producten van Donatus en haar online omgeving.

Onderstaand verslag betreft de bijeenkomst in Joure waar 36 personen aanwezig waren. Afdelingsvoorzitter, de heer R. Boersma, heet de aanwezigen waaronder enkele gasten welkom. Vervolgens staat hij in zijn openingswoord stil bij Psalm 127, waaruit hij enkele verzen leest uit een hem aangereikte Statenvertaling. Hierna gaat hij voor in gebed.

### Nieuwe initiatieven

Drs. Huib van der Burg, onder meer lid van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) die jaarlijks voor de Protestantse Kerk in Nederland de actie Kerkbalans voorbereidt en coördineert, toont een grafiek waaruit blijkt dat de inkomsten van de gezamenlijke gemeenten in onze kerk in de periode 2010–2016 gedaald zijn van € 195 naar € 175 miljoen. De RPG, die ook veel gemeenten kent waar de inkomsten jaarlijks gelijk blijven en zelfs soms nog flink stijgen, heeft nieuwe initiatieven ontwikkeld om er voor te zorgen dat over een aantal jaren weer het niveau van 2010 wordt bereikt. Maar dat kan alleen wanneer gemeenten bereid zijn hun geldwervingsbeleid aan te passen. De tijd dat men vanzelfsprekend aan de kerk gaf, is voorbij en dat is ook het geval met de dominante positie van de kerk waar vroeger



Voorzitter R. Boersma

iedereen naar toe ging. De periode van het instituut kerk is afgelopen.

In plaats van de gemeenteleden benaderen met begrotingstekorten, moeten kerkrentmeesters in hun brieven of folders aangeven voor welke doelen er geld gevraagd wordt om daardoor mensen zodanig te raken dat zij verleid worden voor de kerk geld te geven. Dat vereist specifieke deskundigheden die kerkrentmeesters niet altijd zelf in huis hebben. Maar geldwerving is niet alleen een zaak van de kerkrentmeesters, maar van de gehele kerkenraad inclusief die van



Drs. H. van der Burg

de predikant. Gemeenten die de afgelopen jaren hun geldwervingsbeleid hebben aangepast, hebben hogere opbrengsten gescoord. Dat is het beste bewijs dat de nieuwe aanpak tot reële resultaten leidt, zo stelt de heer Van der Burg.

### Communicatie

De kerkrentmeesters moeten zich laten bijstaan door gemeenteleden die op professionele wijze met communicatie bezig zijn. Want geldwerving, ook voor de kerk, kan alleen succesvol zijn wanneer goed is nagedacht wie er benaderd worden en waarvoor zij benaderd worden. Het heeft geen enkele zin een z.g. nulbetaler die al jaren niets geeft de voor Kerkbalans bestemde brief of folder te geven. Deze persoon kan wel benaderd worden als het er om gaat het kerkgebouw, dat voor het dorp beeldbepalend is, in stand te houden.

Belangrijk is een werkgroep geldwerving samen te stellen die onder leiding van een kerkrentmeester aan de slag gaat. Dat betekent: voorbereiding van de actie Kerkbalans waarbij doelgroepen worden benaderd in plaats van iedereen dezelfde brief of folder te sturen. Voor Kerkbalans 2017 zullen de meeste gemeenten hun voorbereidingen al getroffen hebben, maar het is nu zaak na te denken om voor Kerkbalans 2018 wijzigingen in geldwervingsbeleid aan te brengen, waarbij ook het onderwerp 'periodiek schenken' betrokken behoort te worden. Kerkrentmeesters kunnen op hulp rekenen. De Dienstenorganisatie, de RPG en de VKB zijn hen behulpzaam. Dat gebeurt o.m. door middel van alle informatie en documentatie die van de website [www.kerkbalans.nl](http://www.kerkbalans.nl) te downloaden is.

De heer Van der Burg adviseert de kerkrentmeesters tenslotte om op



# *Een hele zorg minder...*

## *De administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen*

- Financiële administratie
- Salaris- en/of traktementsberekeningen
- Debiteuren- en crediteurenadministratie
- Online boekhouden (Twinfield)
- KerkDialog
- BAM - Begraafplaatsen administratie
- Kerkscan

## **Rentmeesters en makelaars**

## *Uw partner in kerkelijk onroerend goed*

- Advisering en begeleiding rondom het afstoten van kerk(elijke) gebouwen
- Taxaties en verkoop van kerk(elijke) gebouwen
- Beheer, aan- en verkoop van agrarisch en stedelijk vastgoed
- Advisering bij en uitgifte van (erf)pacht en ruilverkaveling





basis van het landelijke Kerkbalans-thema een op maat gemaakte folder of brief te maken en deze te richten tot die gemeenteleden op wie de inhoud van toepassing is. Maak via een flyer of een ander medium aan gemeenteleden ook visueel duidelijk wat de kerk voor de dorpsgemeenschap doet en probeer zoveel mogelijk persoonlijk het contact met gemeenteleden over de geldwerving (bezorging van de enveloppe en het ophalen van het antwoord op Kerkbalans) te onderhouden. En als laatste: Kerkbalans is geen actie die alleen in januari gevoerd wordt, maar die gaat het gehele jaar door, zo besluit de heer Van der Burg zijn inleiding over optimalisering van de plaatselijke geldwerving.

Nadat er verschillende vragen beantwoord zijn, wijst de voorzitter op de brede functie die het kerkgebouw in de dorpen vervult. Ook bij mensen die niet bij de kerk betrokken zijn, bepaalt het kerkgebouw vaak het aanzien van hun dorp. Hiervoor is men altijd bereid geld te geven, maar zorg er wel goed voor dat deze middelen afzonderlijk worden geregistreerd zodat die voor het kerkgebouw kunnen worden aangewend en niet als een gift voor overige kerkelijke doelen, zo waarschuwt de heer Boersma.

### **Nieuwe mogelijkheden voor leden van Donatus**

Na de pauze krijgt de heer Simon Kadijk, directeur van Donatus, gelegenheid om kerkrentmeesters uiteen te zetten hoe Donatus met hen meedenkt om een verantwoord beleid te voeren op het gebied van verzekeringen. Donatus heeft nieuwe mogelijkheden bedacht om verzekerden, dus de kerkrentmeesters, tegemoet te komen door tegen een nog lagere premie eenzelfde kwaliteit dekking te bieden. Donatus doet dat voor de verzekeringen waarvoor zij zelf verzekeraar is, zoals opstal- en inventarisverzekeringen. Deze nieuwe mogelijkheden gelden niet voor de verzekeringen waarvoor Donatus als tussenpersoon optreedt.

Deze nieuwe mogelijkheden, die vanaf 1 januari 2017 voor leden van Donatus gelden, zijn: wijziging van contractduur, invoering eigen risico en toepassing van de vorkconstructie.



*S. Kadijk, directeur Donatus Verzekeringen*

### **Wijziging contractduur**

De contractduur is nu meestal 10 jaar, maar nu kan gekozen kan worden tussen 1, 3 en 5 jaar, terwijl ook de huidige duur van 10 jaar mag worden gehandhaafd. Een contractduur van 5 of 10 jaar levert een korting op van 10 procent. De heer Kadijk deelt mee dat, dankzij het feit dat een trouwe kern van leden bij Donatus sinds vele tientallen jaren verzekerd is, Donatus een z.g. solvabiliteitsratio heeft van 230 procent, terwijl er 130 procent vereist is. Omdat dit mede dankzij de trouwe groep verzekerden bereikt is, wordt er een z.g. trouwe ledenkorting ingevoerd. Deze gaat in na 10 jaar nadat men bij Donatus verzekerd is. Voor 5 en 10 jaar contracten bedraagt die ook 10 procent per jaar, zodat de totale korting bij deze contractperiodes jaarlijks op 20 procent uitkomt.

### **Eigen risico**

De heer Kadijk wijst erop dat er nu een beperkt eigen risico geldt bij storm en vandalisme, maar met ingang van 1 januari 2017 bestaat de mogelijkheid om te kiezen voor een eigen risico dat voor alle schadeoorzaken geldt. Ook dat leidt tot premiekortingen die variëren van 8 pct. (€ 750 eigen risico) bij een z.g. beperkte dekking tot 50 pct. (eigen risico € 25.000) bij een extra uitgebreide dekking.

De heer Kadijk attendeert de aanwezigen erop dat het eigen risico geldt

per schade per gebeurtenis. Dus verzekerden moeten een goede afweging maken of een eigen risico voor hen wel aantrekkelijk is. Voor Donatus is dat zeker het geval, want 72 procent van de schadeclaims ligt onder de € 1.500. Dat is ook de reden waarom Donatus deze forse premiereductie kan verlenen.

### **Vorkconstructie**

De heer Kadijk zet uiteen wat de vorkconstructie inhoudt. Een bestuurder van Donatus heeft ooit eens gezegd: "Een kasteel brandt niet maar, maar een kasteel brandt uit". Dat is ook met de kerken het geval. Grote monumentale kerken met een herbouwwaarde van b.v. € 10 miljoen zullen vrijwel nooit Total loss gaan. Door middel van de vorkconstructie kan men zelf bepalen welk deel van de herbouwwaarde men wil verzekeren. Als voorbeeld noemt de heer Kadijk de monumentale kerk met een herbouwwaarde van € 10 miljoen. Stel dat men de kerk voor 60 pct. verzekert, dan is de maximale uitkering bij schade € 6 miljoen. Is de schade b.v. € 2 miljoen, dan wordt er ook € 2 miljoen uitgekeerd, want van onderverzekering is bij de toepassing van de vorkconstructie geen sprake. Zou de schade € 8 miljoen zijn, dan wordt er € 6 miljoen, het maximum verzekerd bedrag, uitgekeerd. Vanzelfsprekend worden eventuele eigen risico's waarvoor men koos, op de uitkering ►

in mindering gebracht. De heer Kadijk licht de werking van de vorkconstructie en het effect daarvan op de premie toe.

Voor de kerkenverzekering geldt dat op een kerkgebouw na toepassing van de vorkconstructie altijd minimaal € 3 miljoen aan waarde verzekerd moet blijven, want als de herbouwwaarde van het gebouw dit niet toelaat, zal Donatus geen vorkconstructie op de polis toepassen. De premiebesparing staat in die situaties niet meer in verhouding tot het risico dat men als verzekerde loopt.

### Keuze maken

Tenslotte verzoekt de heer Kadijk de aanwezigen om uiterlijk 1 december 2016 de keuzes te maken via [www.mijndonatus.nl](http://www.mijndonatus.nl). Alle verzekerden hebben onlangs van Donatus een inlogcode en wachtwoord ontvangen. Belangrijk in dit verband is verder dat kerkrentmeesters hun keuze bevestigen door middel van de bevestigingsbrief uit MijnDonatus. Deze dient door voorzitter en secretaris van het college van kerkrentmeesters getekend te worden en aan Donatus te worden geretourneerd.

Indien men besluit niets aan de bestaande polissen te veranderen, dan is het toch van belang om te reageren, zodat men de trouwe ledenkorting kan krijgen. Zouden er ondanks de voorlichting via de website nog vragen zijn, dan kan men altijd contact opnemen met het speciaal daarvoor ingestelde telefoonnummer 073 – 523 55 06, zo besluit de heer Kadijk zijn boeiende en heldere uiteenzetting.

Hierna worden er vele vragen gesteld die door de heer Kadijk op deskundige wijze worden beantwoord. Daarmee deelt hij o.a. mee dat Donatus, in verband met de nieuwe ontwikkelingen waarover hij sprak, per 1 januari 2017 geen index zal toepassen.

### Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland

Hierna krijgt de heer A. Vellinga, verbonden aan de SBKG Noord-Nederland, gelegenheid kerkrentmeesters te informeren over actuele



A. Vellinga

zaken. Hij wijst op de fusie per 1 januari 2017 van de voormalige SBKG-en van Friesland en Groningen-Drenthe. Verder noemt hij de Erfgoedwet, een nieuwe wet voor het Cultureel Erfgoed die in 2016 in werking is getreden en in de plaats van de Monumentenwet 1988 is gekomen.

In het kader van de BRIM is in april 2016 subsidie aangevraagd met als resultaat dat 66 kerken in Drenthe, Friesland en Groningen een subsidietoezegging hebben ontvangen van € 1,5 miljoen. De heer Vellinga wijst

op de noodzak van het tijdig indienen van subsidieaanvragen namelijk vanaf 1 oktober 2016 tot 1 april 2017. Tenslotte deelt hij mee dat de provinciale subsidieregeling minder wordt, waardoor er een overvraag ontstaat.

### Mededelingen vanuit het hoofdbestuur

Vervolgens krijgt de heer D. de Vries, vice-voorzitter van de afdeling Friesland en lid van het hoofdbestuur van de VKB, gelegenheid enkele zaken uit de hoofdbestuurvergadering van 24 september 2016 mee te delen. Onder verwijzing naar het daarover in "Kerkbeheer" verschenen artikel deelt hij mee dat er wijzigingen zijn aangebracht in de toekenning van insignes van de VKB.

Verder is gesproken over de opdeling van de SBKG Noord-Holland, die al enige tijd niet meer naar behoren functioneert. Het noordelijke deel van Noord-Holland wordt ondergebracht bij de SBKG Noord-Nederland, er gaat een deel naar de SBKG Utrecht en een deel naar de SBKG Zuid-Holland. De SBKG Gelderland gaat per 1 januari 2017 fuseren met die van Overijssel-Flevoland.

## Kalender voor kerkrentmeesters



Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden.

### December:

- Publicatie aankondiging in kerkblad voor de Actie Kerkbalans 2017
- Betaling Maandnota
- Er op toezien dat de kerkenraad vóór 15 december de begroting 2017 toezendt, met ter informatie bijgevoegd het beleidsplan, aan het Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken.
- Activering van de gemeente voor de Oudejaarscollecte.

### Januari:

- Aandacht voor wijzigingen op het terrein van de belastingen, sociale verzekeringswetten en pensioenpremies.
- De verzekeringsportefeuille nagaan (zie checklist in brochure "Kerkelijke gemeente en beleidscyclus").
- De Actie Kerkbalans 2017 te houden van 21 januari t/m 5 februari 2017.
- Evaluatie risico-inventarisatie waarover elke kerkelijke gemeente dient te beschikken.
- Betalen Maandnota.



Vice-voorzitter D. de Vries

Voorts worden er gesprekken gevoerd met de Dienstenorganisatie van onze kerk over werkzaamheden die de Dienstenorganisatie gaat afstoten en wat de VKB daarin kan betekenen. Nieuwe ontwikkelingen op dit punt zullen vermoedelijk besproken worden tijdens het overleg dat het hoofdbestuur op 5 november a.s. met de afdelingsbesturen heeft. De VKB heeft met de Bond van Nederlandse Predikanten goede gesprekken gevoerd over de mobiliteit van predikanten. Men gaat met de Dienstenorganisatie hierover verder in overleg treden. Het programma van de jaarvergadering 2017 zal globaal bestaan uit: een inleider, workshops, uitreiking Award, terwijl er voldoende gelegenheid is voor onderling overleg en ontmoeting.

Tenslotte deelt de heer De Vries mee dit voorjaar op drie locaties de Cursus voor kerkrentmeesters is gegeven die door 95 cursisten is bezocht. Uit de reacties die in

Dokkum, Drachten en Franeker zijn kenbaar gemaakt, blijkt de cursus positief ontvangen te zijn. Ook de aanwezigen in Joure zijn die mening toegedaan. Hierna stelt de voorzitter de rondvraag aan de orde, waarvan geen gebruik wordt gemaakt. Vervolgens sluit hij de vergadering, nadat de heer De Vries een avondgebed heeft uitgesproken.

### ■ 1000e monumentenrelatie Donatus Verzekeringen

Donatus Verzekeringen heeft haar 1000e monumentenrelatie feestelijk welkom geheten: de Stichting Hofjes van de diaconie van de Hervormde Gemeente te Leiden. De Stichting Hofjes Diaconie beheert 9 monumentale hofjes in Leiden en is gelieerd aan de Protestantse Gemeente van Leiden. De 1000e monumentenrelatie van Donatus is er een op het grensvlak van een kerkelijke en monumentale relatie.

De hofjes waren bedoeld voor minder vermogende weduwen, wezen en ongehuwde vrouwen. Het wonen in een hofje gebeurde onder strikte voorwaarden, in een reglement vastgelegd, waarop de regenten streng toezicht hielden. Overtreding van de reglementen werd beboet met het inhouden van de preuvel (geldelijke steun) en het onthouden van materiële steun in de vorm van voedsel, turf en kleding.

Thans zijn regenten niet meer de baas in de hofjes, maar is er sprake van een bestuur dat de rechten en

plichten van de huurders ten volle respecteert. Waar nodig wordt er door de Stichting Hofjes diaconaal hulp geboden.

Sinds 2010 verzekert de onderlinge verzekeringmaatschappij Donatus ook niet-religieuze monumentale panden. Hiervoor biedt zij specifieke verzekeringsoplossingen aan, waarvoor veel belangstelling is bij eigenaren van monumenten. Al sinds 1852 verzekert Donatus kerken en kloostercomplexen, die veelal ook een monumentaal karakter hebben. In de kerkelijke markt is Donatus marktleider. Met het oog op de vele te verwachten kerksluitingen heeft Donatus in 2010 deze keuze voor strategische verbreding gemaakt.

In de markt van niet-religieuze monumenten maakt Donatus sindsdien een voorspoedige ontwikkeling door. Hieronder vallen kastelen, historische buitenplaatsen, voormalige kerken, grachtenpanden, molens en woonhuizen. Van alle rijksmonumenten is inmiddels 7 procent bij Donatus verzekerd.



## De orgelbank



De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Momenteel zijn 7 instrumenten in de orgelbank opgenomen. Deze orgels kunt u raadplegen op onze website [kerkmarkt.nl](http://kerkmarkt.nl) in de rubriek orgelbank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63.  
E-mail [n.dejong@kerkrentmeester.nl](mailto:n.dejong@kerkrentmeester.nl)



# Met Kerkbalans het jaar rond



## December

### Puntjes op de i

In deze maand moeten alle voorbereidingen getroffen zijn, zoals:

1. Het bestelde foldermateriaal moet gereed worden gemaakt voor de Kerkbalanslopers, er moet een wijkindeling zijn met looplijsten en niet-thuiskaarten, de wijkindeling moet worden nagelopen, waarbij wordt nagaan of personen die benaderd worden inmiddels verhuisd of overleden zijn.
2. Verder moet contact worden opgenomen met de leiding van de kerkelijke jongerenclubs over de op te zetten tekenkleur wedstrijd.
3. Voorts nagaan of de persberichten gereed zijn. Wanneer gebruik wordt gemaakt van de diensten van redacties van huis-aan-huisbladen, dan zal deze maand het te publiceren materiaal beschikbaar moeten zijn. Afspraken maken met de redacties e.d., contacten met overige kerkelijke gemeenschappen in de eigen gemeente of met omliggende kerkelijke gemeenten.
4. De contacten met de kerkenraad. Nagaan of er ruimte is gereserveerd voor mededelingen door de predikant, een ouderling of een ouderlingkerkrentmeester op de zondag waarop de Actie Kerkbalans van start gaat.
5. Een kerkbalansspecial. Hiermee wordt bedoeld om in het kerkblad dat net voor Kerst verschijnt aandacht aan de actie te besteden. In feite gaat het er om dat in dit kerkblad uiteen wordt gezet wat de kerkelijke gemeente doet, haar relatie tot de woongemeenschap (het dorp of de stadswijk).
6. Nagaan of op de website van de kerkelijke gemeente de gewenste informatie is aangebracht.
7. Probeer zoveel als mogelijk in uw gemeente een inleidmoment toe te passen bij de start van de actie Kerkbalans 2017. Er is een landelijk startmoment op zaterdag 21 januari 2017 bij de Domkerk te Utrecht. Inmiddels zijn er bijna 100 gemeenten die dit lokaal of regionaal doen. De regionale pers heeft hiervoor veel belangstelling. Meer informatie; zie website [www.kerkbalans.nl](http://www.kerkbalans.nl).
8. Tenslotte: de Kerkbalanslopers er nog even op wijzen wanneer zij verwacht worden in de kerk of het verenigingsgebouw om de enveloppen van de te bezoeken gemeenteleden in ontvangst te nemen, of men dit plaatselijk anders organiseert, wanneer zij de enveloppen door de betreffende (ouderling-)kerkrentmeester thuis bezorgd krijgen.

### Begroting

Om deze tijd van het jaar zullen kerkenraden de begroting voor volgend jaar hebben vastgesteld. Het is belangrijk deze begroting, waarbij de opbrengst van de Actie Kerkbalans een substantieel onderdeel van de inkomsten is, in het kerkblad af te drukken en deze van een duidelijke toelichting te voorzien.

## ■ Winterexcursie SOGK door Fivelingo

Het blad "De Stichting" van oktober 2016, een uitgave van de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK), meldt dat de winterexcursie van deze organisatie dit jaar voert door Fivelingo, waar de middeleeuwse kerken van Appingedam, Tjamsweer, Oosterwijtwerd en Wirdum worden bezocht. De tocht vindt plaats op 17 december en wordt afgesloten met een concert.

De z.g. herhalingstocht, maar dan zonder concert, vindt plaats op zaterdag 7 januari 2017. De tocht kan in december per bus of individueel worden gemaakt, maar in januari alleen met de bus. De bussen vertrekken op zaterdag 17 december en 7 januari om 10.30 uur bij het hoofdstation in Groningen en worden daar rond 19.30 uur terug verwacht. De kosten voor deze excursie per bus bedragen € 20,00 voor donateurs en € 30,00 voor niet-donateurs.

Ook dit jaar organiseert de SOGK op Tweede Kerstdag een begeleide kerstwandeling onder leiding van een deskundige gids door de binnenstad van Groningen in kersttooi. De wandeling start in de Remonstrantse kerk, Coehoorsingel 14 in Groningen om 14.00 uur. Om 15.45 uur eindigt de wandeling waar men een drankje krijgt en aansluitend een kort kerstconcert kan bijwonen. De kosten voor de wandeling, inclusief het concert, bedragen € 8,00 p.p. Donateurs van de SOGK betalen € 5,00. Opgave voor deze evenementen bij de Stichting Oude Groninger Kerken, Coehoorsingel 14, 9711 BS Groningen.

# Orgel Hervormde Dorpskerk IJsselmuiden gerestaureerd

## Peter van Dijk

Op 12 februari jongstleden werd het Verhofstadt-orgel van de Dorpskerk in IJsselmuiden weer in gebruik genomen na een restauratie door de orgelmakers Gebr. van Vulpen te Utrecht. Het orgel kent een zeer bewogen geschiedenis, waarin het zowel qua uiterlijk als wat het binnenwerk betreft diverse transformaties heeft ondergaan. In feite was er inmiddels een 'modern' orgel ontstaan met gebruikmaking van onder meer de historische orgelkast (1717/1882) en veel oud pijpwerk.

## Basisadvies

In 2009 nam het college van kerkrentmeesters contact op met de Commissie Orgelzaken voor de PKN (COZ). Deze vroeg orgeladviseur Peter van Dijk een basisadvies op te stellen. Dit kreeg een vervolg in een herstelplan op basis van uitgebreid nader onderzoek, waarbij organist Thijs Snoeijer vele historische gegevens aanleverde. In het plan werd voorgesteld de bewaard gebleven orgeldelen uit de periode 1638-1882 en enig bruikbaar later materiaal (1946 en 1968) te handhaven, maar tegelijkertijd een concept te creëren waarin het historische pijpwerk optimaal tot zijn recht zou komen en het orgel draagkrachtiger zou klinken. De kerkrentmeesters, bijgestaan door een zeer actieve orgelcommissie waarin onder meer de plaatselijke organisten zitting hadden, hechtten hun goedkeuring aan het plan. Namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) was Wim Diepenhorst bij het project betrokken.

In 1638 kocht de Lutherse gemeente te Utrecht een klein pijporgel bij – de ons helaas verder onbekende – Johan Gerritz te Amsterdam. Matthijs Verhofstadt (Gemert) bouwde in 1716/17 een nieuw orgel voor de Lutherse Kerk. Het was een



geschenk van gemeentelid Barend van Bekom. Deze financierde aanvankelijk een één-manuaals orgel, waarbij gebruik werd gemaakt van pijpwerk uit het in 1638 aangeschafte instrument. Het werd op 17 januari 1717 in gebruik genomen. De gulle gever verstrekte vervolgens nog een aanvullende opdracht: het toevoegen van beeldhouwwerk en van een tweede klavier (onderpositief) met 5 registers, opgesteld achter de snijwerkpanelen in de onderkast. Het orgel werd aldus op 10 juli 1717 voltooid.

Met een gift van de weduwe Van Bekom werd in 1732 door Albertus van Os (Utrecht) de toetsomvang van het aangehangen pedaal vergroot, en een manuaalkoppeling en een "bijzondere stem" (naar alle waarschijnlijkheid een tremulant) toegevoegd. Vervolgens was het orgel bij achtereenvolgens drie generaties Bätz en twee generaties Witte in onderhoud; zij waren allen leden van de Utrechtse Lutherse gemeente. In 1745 plaatste Johann Heinrich Hartman Bätz (Utrecht) het

orgel over naar het nieuwe kerkgebouw van de Utrechtse Lutherse Gemeente. In 1807 (Gideon Thomas Bätz) en 1825 (Jonathan Bätz) vonden kleine wijzigingen plaats.

## Nieuw orgel

In 1880 bouwt de Fa. J. Bätz & Co een nieuw orgel voor de Lutherse Kerk. Het Verhofstadt-orgel wordt verkocht aan de orgelmaker Zwier van Dijk (Kampen). Deze moderniseert het Verhofstadt-orgel en verbreedt daartoe het orgelfront met zijtorens en tussenvelden; bovendien vervangt hij het paneelwerk in de onderkast door pijpvelen. Diverse Verhofstadt- en Bätz-registers (pijpenrijen) 'sneuelen' ten gunste van nieuwe grondstemmen, maar er wordt ook veel historisch materiaal gehandhaafd. Na een kort 'verblijf' in Genemuiden verhuist het instrument in 1885 naar de Dorpskerk in IJsselmuiden. De firma J.C. Sanders & Zn (Utrecht) voert in de jaren 1942-46 een ingrijpende verbouwing uit, waarbij de dispositie (registersamenstelling) andermaal wordt gewijzigd en de technische

aanleg vrijwel geheel wordt vernieuwd. De orgelkast wordt aanzienlijk dieper gemaakt.

In 1967/68 wordt het orgel nogmaals geheel verbouwd. Op dat moment was er nog niets bekend over de orgelgeschiedenis van vóór 1880. De Fa. L. Verschueren (Heythuysen) herstelt op grond van sporen in de orgelkast de originele opstelling van de manualen en plaatst een vrij (zelfstandig) pedaal. De mechanieken, windvoorziening en speeltafel worden geheel vernieuwd, in eigentijdse makelij. Dat laatste geldt ook voor de - inmiddels derde - herziening van de dispositie. Het middendeel (in casu het Verhofstadt-deel) van de orgelkast wordt qua diepte gereduceerd tot die van 1717. Dit had tot gevolg dat het pijpwerk zeer krap moest worden opgesteld en niet goed meer bereikbaar was voor stem- en onderhoudswerkzaamheden. Die situatie werd nog verslechterd door verdere wijzigingen in 1982 (Fa. Hendriksen & Reitsma, Nunspeet), die overigens vooral de bedoeling hadden om meer klankdraagkracht te scheppen.

Toen in 2009 groot onderhoud noodzakelijk bleek, werd duidelijk dat het toenmalige concept niet kon worden gehandhaafd, zowel vanwege de onaanvaardbaar slechte toegankelijkheid van het orgelinterieur (stemschade aan de pijpen!) als omwille van de (klank)technische 'spagaat' tussen 18e en 20e eeuwse orgeldelen. Voorafgaande aan de restauratie werd het pijpwerk gedïventariseerd door Peter van Dijk, Wim Diepenhorst en Jaap Jan Steensma. De keuze van een restauratie-concept was niet eenvoudig.

Uit oogpunt van monumentenzorg diende uiteraard het front in zijn in 1882 gecreëerde gedaante te worden gehandhaafd. Het verwijderen van Bätz-pijpwerk (1825) ten gunste van met vraagtekens omgeven Verhofstadt-reconstructies was evenmin denkbaar. Een reconstructie van het bescheiden concept-1717 zou sowieso voor de gemeentezangbegeleiding in de in 1912 sterk vergrote IJsselmuidense dorpskerk niet toereikend zijn. Van het concept-1882 was in materiële zin

weinig bewaard gebleven, zodat herstel daarvan ook geen optie was.

### Combinatie

Gekozen is voor een concept waarin Verhofstadt het uitgangspunt was (met een klassieke windvoorziening en diverse in ere herstelde registers), aangevuld met Bätz-elementen (klaviatuur en enkele registers), alsmede met een geheel nieuw opgezet vrij pedaal. Door de afmetingen van de orgelkast terug te brengen tot de maatvoering van 1946 kon er voldoende 'inwendige' ruimte worden geschapen. Dat kwam ook de klankuitstraling ten goede. Het herstel van het schilderwerk aan de frontzijde en het herschilderen van de rest van de orgelkast (met 'klassieke' olieverf) werden verzorgd door de Fa. Wolters & Ovink (Deventer).

Door zorgvuldige aansluiting bij 18e/19e eeuwse orgelbouwprincipes klinkt er nu weer een fraai historisch orgel, waarin pijpen uit 1638, 1717, 1825, 1882 en 2016 harmonieus samengaan. Bij de ingebruikneming bleek het instrument een talrijke zingende gemeente adequaat te kunnen ondersteunen. Organist Thijs Snoeijer werd aan het einde van plechtigheid koninklijk onderscheiden, met name voor zijn enorme inzet voor het behoud en de restauratie van dit orgel.

Ter gelegenheid van de afsluiting van de restauratie verschenen een door Bertil Brink samengesteld magazine, getiteld Een nieuw geluid Vertrouwde tonen en een door Thijs Snoeijer geschreven boek In ere hersteld ... Het orgel van de Dorpskerk in IJsselmuiden, beide uitgegeven door de Hervormde gemeente IJsselmuiden-Grafhorst, Dorpsweg 38, 8271 BN IJsselmuiden, [www.dorpskerk.com](http://www.dorpskerk.com).

*Peter van Dijk is orgeladviseur*

## ■ Voorlichtingsboekje "Ruimte"



Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteevonden gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente.

"Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, bedraagt € 1,00 exclusief verzendkosten en BTW. Bestellen kan via de webshop door in te loggen op de website [www.kerkrentmeester.nl](http://www.kerkrentmeester.nl), per e-mail aan [j.zwep@kerkrentmeester.nl](mailto:j.zwep@kerkrentmeester.nl) of per telefoon 078-63 93 665



# Dienstenorganisatie Protestantse Kerk past zich aan ontwikkelingen aan

## Haaije Feenstra

Vanaf januari 2017 gaat de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in afgeslankte vorm verder. De synode besloot tot concentratie ('back to basics'), kostenbesparing (circa 50 fte minder) en nieuw beleid. Er blijven drie inhoudelijke afdelingen over: Ondersteuning Gemeenten, Zending en Diaconaat (voor het werk van Kerk in Actie) en Kerk & Werk. Belangrijkste verandering is dat de Dienstenorganisatie zelf geen begeleiding van gemeenten op locatie meer aanbiedt. Daarvoor verwijst ze naar zelfstandig gevestigde professionals en partner organisaties. Wel blijft de Dienstenorganisatie beschikbaar voor alle vragen van gemeenten, beroepskrachten en vrijwilligers.

Om die functie te versterken zal de Dienstenorganisatie zich richten op het delen, versterken en borgen van kennis die voor gemeenten en professionals van de kerk relevant is. Daarvoor zal de Dienstenorganisatie verbinding zoeken met die gemeenten, professionals en partnerorganisaties. Voor kennisontwikkeling rond kerkbeheer zijn dat bijvoorbeeld de VKB en het Kantoor Kerkelijke Administratie (KKA).

De kennis van ontwikkelingen en trends in kerk en samenleving, van methodieken en werkwijzen die effectief zijn ('best practises') vormen daarnaast de basis voor het aanbod van cursussen en trainingen die de Dienstenorganisatie blijft aanbieden. Wel met een belangrijk verschil: geen standaard cursussen meer, maar meer maatwerk, specifiek gericht op het versterken van kerk-specifieke vaardigheden van professionals en vrijwilligerskader.

## Beheerstaken

Het loslaten van de praktijk van eigen gemeenteadviseurs betekent

ook dat afscheid is genomen van de functie "adviseur Kerkbeheer". Momenteel wordt – samen met de VKB – onderzocht of er een koepel kan worden opgericht voor beheerstaken, zodat kerkrentmeesters hun vragen bij één loket kunnen indienen en van daaruit naar de juiste experts verwezen worden.

De Dienstenorganisatie investeert daarnaast extra in de ondersteuning van de regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken (RCBB's). Vereenvoudiging van het plaatselijk beheer en het voorkómen van problemen in de toekomst staan daarbij centraal.

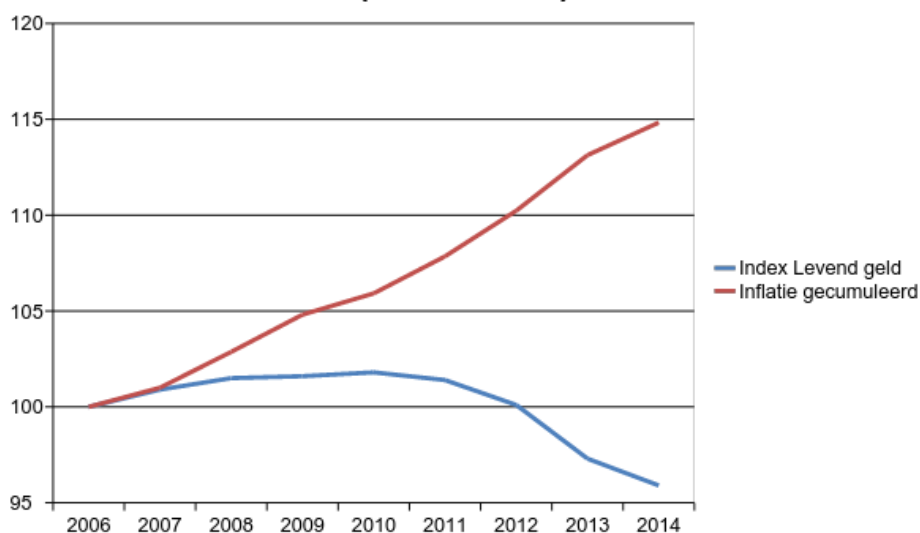
## Predikanten

De synode sprak in april 2016 ook over maatregelen die de mobiliteit van predikanten en kerkelijk werkers kunnen vergroten. Het bevorderen van doorstroming blijft een belangrijk aandachtspunt; in 2017 zal de synode daar opnieuw over spreken.

Nieuw is de komst van de mobiliteitspool van emeritus-predikanten.

Predikanten die met emeritaat zijn gegaan en graag nog iets willen doen in de kerk, kunnen vanuit deze pool worden ingezet voor gemeentewerk, coaching van kerkenraden en ander kerkenwerk.

**Index levend geld gemeenten Protestantse Kerk en inflatie in Nederland (2006 - 2014)**



*De koerswijziging bij de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland heeft naast een inhoudelijke achtergrond ook een financiële noodzaak. Deze is gelegen in het feit dat al jaren de inkomsten uit de gemeenten teruglopen (bijdragen uit kerkrentmeesterlijk quotum), bij stijgende kosten (inflatie). Met een goede monitoring van inkomsten en uitgaven lukte het de Dienstenorganisatie de afgelopen tien jaar altijd om zwarte cijfers te schrijven.*

*Zonder de inmiddels gerealiseerde bezuinigingen zou dat vanaf 2017 niet meer mogelijk zijn geweest.*

## Kerk in Actie

De noodzakelijke aanpassingen in de Dienstenorganisatie betreffen in eerste instantie het werk dat wordt gefinancierd uit het kerkrentmeesterlijk quotum. Het werk dat de Dienstenorganisatie uitvoert onder het merk "Kerk in Actie" wordt vrijwel volledig gefinancierd uit eigen fondsenwerving (donateurs, kerkcollecten). Het werk van Kerk in Actie wordt de komende jaren onverminderd voortgezet. Om gemeenten/diaconieën te adviseren hoe ze in het werk van Kerk in Actie kunnen participeren, blijven zogenoemde gemeenteconsulenten beschikbaar.

## Ruimere 'openingstijden' Dienstenorganisatie

Ook in de nieuwe setting wil de Dienstenorganisatie het eerste aanspreekpunt zijn voor alle vragen van gemeenten. Vanaf januari 2017 kent de Dienstenorganisatie ruimere 'openingstijden'. Het team "Ondersteuning Gemeenten" is van maandag tot en met donderdag bereikbaar van 09.00 tot 21.00 uur en vrijdag tot 16.00 uur. Het centrale telefoonnummer voor alle vragen blijft gelijk: (030) 880 1880. Mailen kan naar: [info@protestantsekerk.nl](mailto:info@protestantsekerk.nl).

## Speerpunten

De gekozen aanpassing van de dienstverlening is enerzijds ingegeven door de noodzaak een flinke kostenbesparing te realiseren (zie kader). Daarnaast willen we inspelen op ontwikkelingen in de maatschappij: zinvolle kennis en bruikbare methodieken ontstaan tegenwoordig effectiever in een open netwerkstructuur; daarbij bepaalt niet de Dienstenorganisatie wat belangrijke thema's zijn, maar de gemeenten en professionals zelf. Wel blijft de Dienstenorganisatie zich specifiek op

een aantal speerpunten in het kerkelijk leven richten.

Daarmee volgt de Dienstenorganisatie het beleid van de synode dat is ingezet rond het thema 'back to basics'. De drie speerpunten zijn: de missionaire en diaconale relevantie van de kerk (1), het doorgeven van het geloof aan nieuwe generaties (2) en het ondersteunen van gemeenten zich te concentreren op de kern van gemeente-zijn (3). Ook voor deze speerpunten geldt dat ze niet 'in Utrecht bedacht worden',

maar ontwikkeld worden in samenwerking met gemeenten en andere partners.

*De heer Feenstra is directeur van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland.*

## Op congres VKB 2017: naar proactief kerkbeheer

Op zaterdag 22 april 2017 organiseert de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB) haar jaarlijkse congres. Het congres zal in het teken staan van proactief kerkbeheer. Kerkbeheer is vaak een zaak van terugkijken en vooruitkijken, dit congres zal kerkrentmeesters vooral attenderen op ontwikkelingen in de toekomst.

Het programma is volop in ontwikkeling en het is de bedoeling dat een belangrijk aandeel wordt geleverd door de leden van de VKB. Aan de colleges van kerkrentmeesters zal worden gevraagd welke vragen er zijn op het gebied van beheer. U kunt hierbij denken aan vragen over de relatie tussen kerkrentmeesters en kerkenraad, eigendom en beheer van monumentale kerken en kerktorens of vragen over succesvolle geldwerving. Op 22 april 2017 kunt u een aantal deskundigen verwachten met specifieke kennis. Zij kunnen u direct voorzien van informatie en advies. De gehele dag staat in het

teken van uitwisseling van informatie en advies.

Verder zal er een interessante lezing zijn over ondernemend kerkbeheer door een bekende spreker. Er is muziek, de Algemene Ledenvergadering en een creatieve invulling door een cabaretier. Natuurlijk ontbreekt ook de VKB-Marsh/Mercer Award niet. Wie zal er dit jaar met een mooie geldprijs naar huis gaan? In december worden aan alle colleges van kerkrentmeesters deelnameformulieren gestuurd: houd daarom uw mailbox in de gaten!

Ook Kerkbeheer, het veelgelezen maandblad van de VKB, wordt in een vernieuwde vorm gepresenteerd. De oude redactie zal plaatsmaken voor een nieuwe redactie. Alle reden dus, om zaterdag 22 april 2017 alvast te markeren in uw agenda. Het congres 2017 zal dit keer in de fraaie kerk van Nijkerk (De Fontein) plaatsvinden. Hierbij bent u alvast van harte uitgenodigd.

Meer informatie zal in de komende tijd verschijnen op de website [www.kerkrentmeester.nl](http://www.kerkrentmeester.nl) en in het maandblad Kerkbeheer.

## ■ Kerkzaal Gorssel vernieuwd

Op 27 november jl. vond de feestelijke opening plaats van de vernieuwde kerkzaal in Gorssel. Het doel van deze modernisering was een aanpassing aan de huidige opvatting omtrent kerkdiensten. Bovendien is het gebouw door deze aanpassing beter geschikt voor niet-kerkelijke activiteiten voor de dorpsgemeenschap van Gorssel.

# Omslagregeling predikantstraktementen 2017

Met de brief d.d. 23 september 2016 aan colleges van kerkrentmeesters en predikanten verstrekte de Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen de navolgende informatie over o.a.:

- vaststelling van de begroting 2017 van de centrale kas predikantstraktementen;
- vaststelling van de omslagheffing 2017 van de centrale kas predikantstraktementen;
- verloop van de overgangsmaatregel bij de traktementsregeling;
- begroting van de predikantslasten in 2017;
- informatie pensioenzaken en
- de wijziging van artikel 24-7 van de generale regeling rechtspositie predikanten.

## Vaststelling van de begroting 2017 centrale kas predikantstraktementen

De centrale kas voor de predikantstraktementen heeft twee doelstellingen:

- Verevening van de predikantslasten. Door de omslagregeling worden de kosten van de predikantstraktementen en -pensioenen zo over de gemeenten verdeeld, dat elke predikant voor elke gemeente altijd even duur is. Hierdoor kan een gemeente bij een vacature elke gewenste predikant beroepen zonder consequenties voor de kosten. Omdat een predikant in elke gemeente ook evenveel verdient, kan die zich zonder consequenties voor het inkomen door elke gemeente laten beroepen. De bedoeling hiervan is onder meer dat de mobiliteit van predikanten wordt bevorderd.
- Verdeling van incidentele traktementslasten. Gemeenten dragen niet individueel, maar gezamenlijk de lasten van de incidentele vergoedingen en uitkeringen, zoals de jubileumgratificatie, de verhuiskosten bij emeritaat, de permanente educatie, de overlijdensuitkering, de arbodienst en (het grootste deel van) de wachtgeldten (= uitkeringen bij onvrijwillige werkloosheid).

Op 23 september 2016 heeft de kleine synode de begroting van de centrale kas voor 2017 goedgekeurd. Deze begroting 2017 kan men inzien op [www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden](http://www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden) -> predikanten -> omslagregeling.

Daaruit valt af te leiden dat deze begroting sluit met een tekort van € 2,27 miljoen. De centrale kas predikantstraktementen heeft in de afgelopen jaren positieve saldi gekend, vooral doordat geraamde traktementsstijgingen niet doorgingen. Voor zover mogelijk zijn deze saldi toegevoegd aan de rekening Bestemmingsreserve restitutie bijdragen met de bedoeling deze middelen terug te geven aan de gemeenten. Per einde 2015 was de

stand van deze reserve € 5,75 miljoen. Uit dit bedrag wordt het geraamde tekort voor 2016 gedekt (€ 3,48 miljoen) alsmede het geraamde tekort 2017 (€ 2,27 miljoen). Hierdoor kan de hoogte van de bezettingsbijdrage in 2017 beperkt worden. (zie kader hieronder).

## Vaststelling omslagheffing 2017 centrale kas predikantstraktementen

Op grond van de begroting 2017 zijn de bijdragen van de gemeenten aan de centrale kas voor het jaar 2017 als volgt vastgesteld.

Soort bijdrage	2016	2017	ontwikkeling
Bezettingsbijdrage per fulltime predikant per jaar	€ 71.934	€ 74.202 <sup>*)</sup>	3,15 pct.
Vacature-/schorsingsbijdrage per fulltime vacature per jaar,	€ 7.884	€ 7.984	1,26 pct.
Beschikbaarheidsbijdrage per gemeente zonder predikant per jaar	€ 960	€ 960	0,00 pct.
Uitkering gemiddelde woonbijdrage per jaar	€ 7.101	€ 7.180	1,11 pct.

<sup>\*)</sup> Voor een specificatie van de Bezettingsbijdrage wordt verwezen naar het slot van deze publicatie.

De stijging van de bezettingsbijdrage wordt hoofdzakelijk verklaard door het saldo van de volgende ontwikkelingen:

- de geraamde traktementsstijging van 1,5 pct. (of de traktementen daadwerkelijk gaan stijgen en zo ja, met welk percentage, staat nog niet vast; het Georganiseerd Overleg Predikanten zal daarover een besluit nemen, zodra duidelijk is wat voor de rijksambtenaren de loonontwikkeling zal zijn in 2017);
- een geraamde stijging van de premie voor het ouderdomspensioen (of de pensioenpremie in 2017 daadwerkelijk zal stijgen, zal blijken als het Pensioenfonds Zorg & Welzijn daarover in december 2016 een besluit neemt);
- de stijging van de wachtgeldkosten, omdat het generale college voor de ambtsontheffing in overleg met de Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen heeft besloten om bij wachtgeldten die worden toegekend na toepassing van ordinantie 3-20 en die ingaan op of na 1 januari 2017, de kosten via de centrale kas predikantstraktementen in principe voor rekening van alle gemeenten gezamenlijk te brengen. Overwegingen ►



om de kosten niet meer deels aan de gemeente van losmaking door te belasten waren dat: a) gemeenten bij losmaking van een predikant al veel kosten maken doordat zij het traktement volledig moeten doorbetalen tijdens de relatief lange losmakingsprocedure en opzegtermijn, b) in de systematiek van de WWV de kosten van de uitkering van de ontslagen werknemer ook niet aan de werkgever worden doorbelast, c) de gemeente dan vrij is de ontstane vacature weer te vervullen na de crisis van de losmaking en d) de predikant ongehinderd aan re-integratie kan gaan werken zonder dat daarbij het belang van de gemeente in het geding is;

- een geraamde daling van de premie voor het arbeidsongeschiktheidspensioen (Aegon).

Enmalige korting op bezettingsbijdrage 2017  
 Hierboven is uiteen gezet dat de bezettingsbijdrage verlaagd kan worden door de teruggave van positieve saldi tot en met 2015. Zonder deze teruggave zou de bezettingsbijdrage € 75.762 hebben bedragen. De gemeenten dienen er rekening mee te houden dat de eenmalige korting van € 1.560 per fulltime predikant per jaar in 2018 niet meer zal gelden.

### Verloop overgangsmaatregel predikantstraktementen

Op een aantal gemeenten is nog de overgangsmaatregel van toepassing, die is getroffen bij de invoering van de nieuwe traktements- en pensioenregeling op 1 januari 2005. De betrokken gemeenten hebben op de bezettingsbijdrage een conversiebijtelling of een conversieaftrek. Het bedrag van de bijtelling of aftrek wordt in 2017 ten opzichte van 2016 met € 1.000 per fulltime predikant per jaar verlaagd. Gemeenten die in 2016 een bijtelling of aftrek hebben van minder dan € 1.000 per fulltime predikant per jaar, hebben in 2017 geen bijtelling of aftrek meer.

De overgangsmaatregel is bedoeld om de gemeenten een periode van dertien jaren te geven om hun inkomsten en uitgaven in evenwicht te kunnen brengen na invoering van de nieuwe traktements- en pensioenregeling. In 2018 is de overgangsmaatregel geëindigd en worden de gemeenten geacht de noodzakelijke maatregelen te hebben getroffen.

### Begroting predikantslasten 2017

Bovenstaande bijdragen voor de centrale kas predikantstraktementen kunnen de colleges van kerkrentmeesters gebruiken bij het opstellen van de begroting 2017. Met betrekking tot de overige predikantslasten die op de begroting van een gemeente kunnen staan, valt het volgende te zeggen.

1. Er is op dit moment geen initiatief tot aanpassing van de bedragen voor de onkostenvergoedingen. Om die reden wordt geadviseerd om in de begroting te rekenen met:
  - a. € 700 per predikant per jaar voor de vergoeding gemis werkruimte (alleen voor predikanten die zelf een werkruimte hebben gehuurd of gekocht);
  - b. € 500 per predikant per jaar voor het gebruik van de werkruimte (alleen voor predikanten die op

- eigen kosten de werkruimte stofferen, meubileren, verwarmen, verlichten en schoonhouden);
- c. € 1.300 per fulltime predikant per jaar aan werktijdafhankelijke onkostenvergoeding voor representatie, kantoorkosten, computer, telefoon en internet;
- d. € 822 per predikant per jaar aan werktijdafhankelijke vergoeding voor vakliteratuur en permanente educatie; en
- e. € 0,28 per kilometer, afgelegd met auto, motor en scooter; € 0,10 per kilometer, afgelegd met een bromfiets; € 0,05 per kilometer, afgelegd met een fiets.

2. De hoogte van de tegemoetkoming premie ziektekostenverzekering is afhankelijk van percentages en maxima, die voortvloeien uit de Zorgverzekeringswet. Die zijn op dit moment nog niet bekend. Geadviseerd wordt het reële bedrag 2016 te begroten, verhoogd met 1,5 pct. (begrote traktementsstijging) en rekening houdend met de toekenning van de volgende periodieke verhoging in 2017. Het rekenblad 2016-A is te vinden op website [www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden](http://www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden) -> predikanten.

3. Geadviseerd wordt in de begroting rekening te houden met het hierboven beschreven verloop van de overgangsmaatregel, waardoor het bedrag van de conversieaftrek of -bijtelling in 2017 € 1.000 per fulltime predikant per jaar lager zal zijn.

### Informatie pensioenzaken

#### 1. Verhoging AOW-leeftijd

Een predikant voor gewone werkzaamheden gaat volgens ordinantie 3-25 met emeritaat op de dag dat de AOW ingaat. Vanaf de datum van het emeritaat wordt het traktement vervangen door de AOW uitkering en het ouderdompensioen van het Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Volgens actuele wetgeving is de ingangleeftijd voor de AOW de komende jaren als volgt.

Jaar	AOW-leeftijd	Geldt bij geboortedatum
2016	65 jaar + 6 maanden	na 30-09-1950 en voor 01-07-1951
2017	65 jaar + 9 maanden	na 30-06-1951 en voor 01-04-1952
2018	66 jaar	na 31-03-1952 en voor 01-01-1953
2019	66 jaar + 4 maanden	na 31-12-1952 en voor 01-09-1953

Voor het berekenen van de AOW-leeftijd in een concreet geval kan men gebruik maken van de tool op [www.svb.nl/int/nl/aow/wat\\_is\\_de\\_aow/wanneer\\_aow/index.jsp](http://www.svb.nl/int/nl/aow/wat_is_de_aow/wanneer_aow/index.jsp).

#### 2. Onbetaald ouderschapsverlof en pensioen

Volgens artikel 17-3 tot en met 17-5 van de generale regeling rechtspositie predikanten heeft een predikant recht op onbetaald ouderschapsverlof in de vorm van een tijdelijke en gedeeltelijke werktijdvermindering. Met betrekking tot de pensioenopbouw in de periode van verlof geldt het volgende:

- tijdens het verlof geschiedt de pensioenopbouw in evenredigheid met de verlaagde werktijd. Als de predikant over de gemiste werktijd pensioen wil blijven opbouwen, kan hij bij het Pensioenfonds Zorg & Welzijn

verzoeken om vrijwillige voortzetting van de pensioenopbouw. Bij dit verzoek moet de predikant aan het pensioenfonds vragen om de factuur voor de vrijwillige voortzetting aan hemzelf te zenden, zodat hij deze volledig zelf kan voldoen. De kerk draagt niet bij in deze premie;

- om tijdens het ouderschapsverlof verzekerd te blijven tegen het risico van overlijden (partnerpensioen en wezenpensioen) moet de predikant een verzoek indienen bij het Pensioenfonds Zorg & Welzijn tot (gratis) bescherming bij verlof en werkloosheid. Een formulier hiervoor staat op de website [www.pfzw.nl](http://www.pfzw.nl).

### 3. Melding samenlevingscontract

Als een predikant trouwt of een geregistreerd partnerschap aangaat, is de echtgenoot, de echtgenote of de partner verzekerd van inkomen bij overlijden van de predikant (partnerpensioen). Gegevens over het huwelijk of het geregistreerde partnerschap ontvangt het pensioenfonds van de overheid uit de basisregistratie personen. De predikant hoeft voor deze verzekering dus niets te doen. Anders is het als de predikant gaat samenwonen. De partner is dan alleen voor partnerpensioen verzekerd als aan twee voorwaarden is voldaan:

1. er is een samenlevingsovereenkomst, die is opgesteld door de notaris
2. het bestaan van de samenlevingsovereenkomst is door de predikant gemeld bij het Pensioenfonds Zorg & Welzijn middels het formulier dat daarvoor te vinden is op [www.pfzw.nl](http://www.pfzw.nl).

### Wijziging artikel 24-7 van de generale regeling rechtspositie predikanten (doorbetaling traktement bij ziekte na de AOW-leeftijd)

In haar vergadering van 23 september 2016 heeft de kleine synode besloten artikel 24-7 van de generale regeling rechtspositie predikanten te wijzigen. De wijziging gaat over de situatie dat een predikant met de kerkenraad overeengekomen is om na de AOW-leeftijd te blijven doorwerken en in de periode van uitstel van emeritaat ziek wordt. Besloten is op die situatie voor de duur van het recht op doorbetaling van het traktement de Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd van toepassing te verklaren. Concreet betekent dit dat de predikant voorlopig recht heeft op doorbetaling van het traktement gedurende maximaal 13 weken. Met ingang van een nog nader te bepalen moment zal deze periode maximaal 6 weken worden.

### Gids Arbeidsvoorwaarden 1 oktober 2016

Op [www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden-predikanten](http://www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden-predikanten) is de geactualiseerde versie van de Gids Arbeidsvoorwaarden per 1 oktober 2016 te vinden. Ten opzichte van de informatie in de Gids per januari 2016 is de volgende informatie geactualiseerd:

- betaald zwangerschap en bevalling (hoe wordt de ZEZ-uitkering van het UWV verrekend?)
- onbetaald ouderschapsverlof (wat gebeurt er met het pensioen en het risico van overlijden?)
- uitstel emeritaat (hoe kan dit het beste worden geregeld en wat zijn de rechtspositionele gevolgen?)



GrafiServices is dé specialist in gedrukte communicatie voor de nationale en internationale markt. Van advies, vormgeving, prepress, drukken, nabewerking tot distributie. Ons team regisseert en ontzorgt voor opdrachtgevers hun communicatie met het beste resultaat.



**GrafiServices**  
service voor communicatie

Kanaalweg 30  
3526 KM Utrecht  
(030) 2 822 822  
[www.grafiservices.nl](http://www.grafiservices.nl)  
[info@grafiservices.nl](mailto:info@grafiservices.nl)

INRICHTING KERKINTERIEURS - RESTAURATIE KERKINTERIEURS



Wij leveren kerkinterieurs op maat, van klassiek tot modern.

Zoals een preekstoel, lessenaar, knielbank, doopvont, collectezakrekken of liturgisch centrum.

**BIJ ONS KUNT U REKENEN OP KWALITEIT EN VAKMANSCHAP.**

CONTACT  
Asserstraat 59  
9451 TA Rolde

0592 - 24 32 39  
[www.inhout-meubels.nl](http://www.inhout-meubels.nl)  
[info@inhout-meubels.nl](mailto:info@inhout-meubels.nl)



## Specificatie van de bezettingsbijdrage

In onderstaand overzicht wordt het verloop duidelijk gemaakt van de samenstelling van de bezettingsbijdrage in de jaren 2014 tot en met 2017.

	2014	2015	2016	2017
<b>Uitgaven:</b>				
Primair				
Basistraktement	34.636	34.636	35.147	35.615
Periodieke verhogingen	20.604	20.425	20.616	20.903
Vakantietoeslag	4.420	4.405	4.461	4.522
Eindejaarsuitkering	4.585	4.570	4.628	4.691
Secundair				
Kosten studieverlof (overgangmaatregel)	13	0	0	0
Permanente educatie	449	449	333	399
Verhuiskosten bij emeritaat/overlijden	213	231	208	227
Jubileumgratificaties (25 en 40 jaar)	194	147	145	157
Aanvulling arbeidsongeschiktheidspensioen eerste jaar	1	1	0	1
Overlijdensuitkering	22	22	26	27
ARBO-dienst	73	75	70	72
Wachtgelden				
PKN-wachtgelden	953	897	633	973
PKN-wachtgelden re-integratiebeleid	32	33	33	34
Pensioenen				
Premie PFZW (ouderdoms- en nabestaandenpensioen)	13.143	12.744	12.395	13.257
Premie Aegon (arbeidsongeschiktheidspensioen)	2.390	2.022	2.009	1.448
Kosten overgangmaatregelen				
Suppleties predikanten	823	752	667	656
Tekort overgangmaatregel gemeenten	506	327	233	241
Kosten beheer en administratie				
Kosten bureau	316	342	342	357
	83.373	82.078	81.946	83.580
<b>Inkomsten:</b>				
Bijdragen van gemeenten				
Vacaturebijdragen	-927	-940	-944	-965
Tijdelijke opslag vacaturebijdragen	-181	-187	-187	-188
Beschikbaarheidsbijdragen	-88	-91	-96	-106
Bijdragen van predikanten				
Predikantenpremie PFZW	-6.608	-6.529	-6.366	-6.506
Overige inkomsten				
Te ontvangen rente	-285	-98	-100	-52
Ottrekking aan Restitutiereserve	-1.880	-1.765	-2.319	-1.562
	-9.969	-9.610	-10.012	-9.379
Bezettingsbijdrage	73.404	72.468	71.934	74.202





# Overige informatie over Kerkbalans 2016

**Eind september 2016 bracht de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) verslag uit van de actie Kerkbalans 2016, die begin dit jaar werd gehouden. In het novembernummer van "Kerkbeheer" werd het eerste deel opgenomen. Nu volgt het tweede en laatste deel.**

## De financiën van de protestantse gemeenten

In de inlichtingenstaat 2016 is opnieuw een serie vragen opgenomen over de uitgaven van de gemeenten. Deze kunnen worden afgezet tegen de inkomsten die jaarlijks gevraagd worden zodat een beeld ontstaat van de totale financiële situatie van de gemeenten. Deze informatie is nog altijd niet op andere wijze via de Protestantse Kerk te verkrijgen

De absolute bedragen die in de tabellen zijn opgenomen hebben niet betrekking op de totale Protestantse Kerk in Nederland, maar op de totalen van de 320 gemeenten die hun gegevens beschikbaar hebben gesteld.

Zodra de gegevens van de Protestantse Kerk in Nederland over de inkomsten van de gemeenten 2015 bekend zijn (deze worden door de gemeenten wél beschikbaar gesteld, om de hoogte van de quotumheffing te kunnen vaststellen), vermoedelijk eind 2016, kunnen ook deze gegevens worden herleid naar de totalen voor de Protestantse Kerk in Nederland.

Tabel 3 bevat de belangrijkste kengetallen over 2014 en 2015. Indien de 320 gemeenten die hun gegevens beschikbaar hebben gesteld representatief zijn voor de

hele groep dan zijn de tekorten van de gemeenten dalend, van 3 naar 2 pct.. De inkomsten zijn min of meer stabiel (alleen de daling van de rente-inkomsten zet – begrijpelijkerwijs - door, en de uitgaven dalen met ca. 1 procent. Evenals vorig jaar compenseert het ontvangen bedrag aan legaten (wordt niet als inkomsten geboekt maar geactiveerd) gemiddeld de onttrekking aan het vermogen als gevolg van de verliezen.

Tabel 4 tenslotte geeft aan hoeveel gemeenten qua financiën "onder water staan". Dat percentage loopt verder terug: van 50 pct. in 2014 naar 49 pct. in 2015.

## Open vragen

De antwoorden op de open vragen in de inlichtingenstaten (redenen voor stijging/daling, redenen voor wel/niet betalen van toezegging) zijn - waar nodig geanonimiseerd - te downloaden van de website [www.kerkrentmeester.nl](http://www.kerkrentmeester.nl) (of kunnen worden opgevraagd bij het bureau van de VKB, 078-6393666). Het is interessant materiaal waaruit blijkt hoe andere kerkrentmeesters met geldwerving in algemene zin en de actie Kerkbalans in het bijzonder omgaan.

## De Actie Kerkbalans 2017

Volgend jaar zal de Actie Kerkbalans worden georganiseerd in de twee

weken van 21 januari t/m 5 februari 2017. Doelstelling blijft dat gemeenten de nieuw ontwikkelde (beeld) materialen, en de in het Stappenplan behandelde methoden (nog) intensiever gaan gebruiken. Maar de ambities van de RPG gaan nog verder: zij is ervan overtuigd dat het mogelijk moet zijn om de inkomstendaling van de gemeenten om te gaan zetten in een stijging. Daarvoor worden plannen gemaakt die voor een deel een lange-termijn effect hebben (dus pas voor ná de actie 2017). Maar ook voor de actie 2017 is al een aantal maatregelen getroffen:

- De wedstrijd "Wie maakt de beste Kerkbalansfolder", waaraan vorig jaar bijna honderd gemeenten en parochies meededen, wordt herhaald. Daarbij wordt nu extra aandacht geschonken aan de kwaliteit van de folderteksten (vaak geldt: hoe bondiger des te beter).
- Voor het inluiddmoment is de ambitie nu gesteld op minstens 100 deelnemende gemeenten; al vóór de zomer is aan alle gemeenten een uitnodiging om mee te doen verzonden.
- In plaats van de gebruikelijke mailing begin september ontvingen alle gemeenten dit jaar een zgn. Inspiratiebox om extra aandacht te vragen voor

- de melding van een samenlevingsovereenkomst bij het Pensioenfonds Zorg & Welzijn (hoe kan bij samenwonen het nabestaandenpensioen worden verzekerd?)

## Doorgifte mutaties

Mutaties in de predikantsbezetting van een gemeente die gevolgen hebben voor het aandeel in de centrale kas voor de predikantstraktementen, dienen bij de

Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen gemeld worden met behulp van mutatieformulieren, die men kan opvragen of downloaden van [www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden](http://www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden) - predikanten - formulieren.

## Gespecialiseerd in restauratie en onderhoud van uw kerkgebouw

Kijk voor referenties en meer info op [www.denhoed.nl](http://www.denhoed.nl)

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW



## TOINE DAELMANS



LUIDKLOKKEN  
&  
TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop  
 ☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77  
 ☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21  
[info@daelmans.com](mailto:info@daelmans.com) - [www.daelmans.com](http://www.daelmans.com)



## VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA. PASSIE  
VOOR MENS EN  
TECHNIEK.

**VELLEMA**  
TORENUURWERKEN



VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDIJK 48 - HALLUM - [WWW.VELLEMA.NL](http://WWW.VELLEMA.NL)

## Inrichten van Kerken

Bij restauratie, renovatie  
en nieuwbouw



Dorpskerk Bathmen

[www.pimvandijkdesigns.nl](http://www.pimvandijkdesigns.nl)

tel: 0575-528803

## Heeft u de zorg voor een (kerkelijk) monument?

Onderhoud of restauratie van een (kerkelijk) gebouw is geen eenvoudige klus. Bovendien speelt de vraag: waar haalt u het benodigde geld vandaan? MonumentPlus helpt u bij het binnenhalen en optimaal benutten van subsidie. U kunt daar mogelijk een groot financieel voordeel mee behalen.

Wij bieden ondersteuning bij het gehele proces van restauratie of onderdelen daarvan, zoals:

- Subsidiemogelijkheden en subsidie aanvraag
- Kostenbegroting
- Tekenwerk en vergunningsaanvraag
- Werkbeschrijving en aanbesteding
- Bouwbegeleiding
- Meerjaren onderhoudsplan

Neem gerust geheel vrijblijvend contact met ons op om uw wensen door te nemen en te zien wat wij voor u kunnen betekenen.

### Subsidie

Is het (kerkelijk) gebouw een rijksmonument? Dan komt u zeer waarschijnlijk in aanmerking voor een BRIM onderhoudssubsidie. Deze kan oplopen tot 50% van de onderhoudskosten! Ook het opstellen van het onderhoudsplan wordt voor 50% gesubsidieerd. In een vrijblijvend gesprek informeren wij u over deze en andere financiële mogelijkheden.

**MonumentPlus**

Advies • Voorbereiding Restauratiewerk

### Meer informatie:

Jan Baas  
06 25 04 95 54  
[info@monumentplus.nl](mailto:info@monumentplus.nl)  
[www.monumentplus.nl](http://www.monumentplus.nl)

Jupiterstraat 25 | 2957 HA | Nieuw-Lekkerland

**Tabel 3: Jaarrekeningen Protestantse Kerk-gemeenten**

	Absoluut		% van totaal		% tov vj
	2014	2015	2014	2015	
Inkomsten					
Kerksalans	€ 40.877.748	€ 40.431.524	55%	54%	-1%
Overig levend geld	€ 14.337.840	€ 14.665.681	19%	20%	2%
Vastgoed	€ 9.934.143	€ 10.173.151	13%	14%	2%
Fondsen	€ 1.112.108	€ 1.071.289	1%	1%	-4%
Subsidies	€ 2.965.492	€ 3.246.950	4%	4%	9%
Doorzendcollectes	€ 637.466	€ 633.449	1%	1%	-1%
Rente	€ 4.644.791	€ 4.051.637	6%	5%	-13%
<b>Totaal</b>	<b>€ 74.509.588</b>	<b>€ 74.273.681</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>	<b>-0%</b>
<b>Uitgaven</b>					
Gebouwen	€ 13.753.572	€ 14.605.240	18%	19%	6%
Overige eigendommen	€ 2.185.782	€ 1.819.237	3%	2%	-17%
Afschrijvingen	€ 1.766.036	€ 1.725.026	2%	2%	-2%
Pastoraat	€ 35.706.734	€ 34.658.980	46%	46%	-3%
Eredienst	€ 3.600.741	€ 3.775.177	5%	5%	5%
Verplichtingen	€ 4.181.419	€ 4.022.692	5%	5%	-4%
Salarissen	€ 11.650.688	€ 11.468.317	15%	15%	-2%
Administratie	€ 3.337.742	€ 3.130.795	4%	4%	-6%
Bank	€ 763.086	€ 766.843	1%	1%	0%
<b>Totaal</b>	<b>€ 76.945.800</b>	<b>€ 75.972.307</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>	<b>-1%</b>
<b>Saldo</b>	<b>-€ 2.436.212</b>	<b>-€ 1.698.626</b>	<b>-3%</b>	<b>-2%</b>	<b>-30%</b>
Legaten	nb	€ 2.815.955			

Bron: inlichtingenstaten Kerksalans 2016

N = 320

**Tabel 4 Protestantse Kerk-gemeenten saldi jaarrekeningen**

	2014	2015	2014%	2015%
Gemeenten > 10 % tekort	74	72	23%	23%
Gemeenten 0-10 % tekort	85	83	27%	26%
Gemeenten 0-10 % overschot	63	75	20%	23%
Gemeenten > 10 % overschot	98	90	31%	28%
	320	320	100%	100%

Bron: inlichtingenstaten Kerksalans 2016

de voor de actie beschikbare materialen, informatie en advies.

- Bij alle afdelingen komen in de regiobijeenkomsten in het najaar van 2016 RPG-leden om de actie 2017 nader toe te lichten aan de aldaar aanwezige kerkrentmeesters.

Daarnaast verdienen drie andere initiatieven die vooral ná 2017 effect kunnen sorteren de aandacht:

- Zes gemeenten zullen dit najaar met professionele begeleiding

door een tweetal bureaus hun Kerksalans inspanningen kunnen optimaliseren. Doelstelling voor deze gemeenten is niet alleen dat ze een substantiële verbetering ten opzichte van de trendmatige inkomstenontwikkeling gaan realiseren, maar ook dat hun maatregelen uitvoerbaar zijn in andere gemeenten en dat ze dus als voorbeeld voor andere gemeenten kunnen dienen.

- In het hele land zullen nog dit jaar "succesverhalen van

plaatselijke geldwerving" (die zijn er echt, en veel) worden verzameld en op een platform met alle gemeenten worden gedeeld.

- We weten dat segmenteren (dat wil zeggen verschillende doelgroepen binnen de gemeente onderscheiden en die apart benaderen met toegesneden communicatie) werkt, maar in de praktijk blijkt dat segmenteren niet mee te vallen. Waarop ga je segmenteren? Segmenteren op geefgedrag (eigenlijk: de mate van betrokkenheid bij de gemeente) of op leeftijd liggen voor de hand, maar misschien zijn andere indelingen nóg effectiever, bijvoorbeeld andere socio-demografische variabelen, of misschien zelfs gedrags- of attitudevariabelen. Moeilijk voor individuele gemeenten om uit te voeren, maar misschien dat door landelijke samenwerking zowel de data kunnen worden gevonden als de technieken om deze data te benaderen.

Kortom: de ambities zijn hoog, maar het doel is de inspanningen meer dan waard. Wij wensen alle colleges veel succes met de organisatie van de actie Kerksalans 2017 toe, aldus tenslotte het verslag van de Actie Kerksalans 2016.





## Drs. Marco Blokhuis

Liedborden maken al eeuwen deel uit van het protestantse kerkinterieur. Het zingen van liederen, psalmen en gezangen, heeft al vanaf het begin van het protestantisme een belangrijke plaats in de eredienst. Een aanzienlijk deel van de kerkdienst werd en wordt er door gevuld. Vroeger omdat het tempo en ritme waarin werd gezongen veel tijd in beslag namen (de psalmen werden langzaam en op hele noten gezongen [isometrie]), tegenwoordig omdat er meer liederen worden gezongen.



1. Poortugaal, Dorpskerk, aankondigingsbord op de preekstoel, 1774



2. Andijk, Gereformeerde Kerk, aankondigingsbord, ca. 1930

## Liedborden bedreigd

Vandaag de dag is de aanwezigheid van liedborden niet meer vanzelfsprekend. In zowel nieuwgebouwde als oude kerken neemt het gebruik van liedborden af omdat door middel van beamers alle liederen geprojecteerd kunnen worden op een projectiescherf. Liedborden worden zo overbodig en in menige kerk verdwijnen ze uit het interieur.

## Stille getuigen

Liedborden zijn om verschillende redenen de moeite waard. In de eerste plaats omdat ze de stille getuigen zijn van de gemeentezang die tijdens de dienst heeft geklonken. Alleen op deze wijze kan een bezoeker van een kerkgebouw ook zien dat er gezongen wordt.

De borden hebben in de tweede plaats ook een aantal interessante uiterlijke kenmerken. 1. Het formaat van het bord en het aantal regels vertelt ons iets over het aantal en liederen dat er gezongen wordt. 2. Teksten op een bord maken duidelijk welke soort liederen er gezongen wordt. Soms is ook vermeld wie het bord heeft gemaakt (vaak aan de



3. Goudriaan, Hervormde Kerk, psalmbord, 1675-1725

achterkant). 3. Aan de vorm van het bord kan afgelezen worden wanneer het is gemaakt; kunsthistorisch gezien volgen ze in grote lijnen de stijlgeschiedenis waarbij sommige zeer fraai zijn uitgevoerd. 4. De liedborden getuigen ook van grote technische vindingrijkheid. Er zijn constructies bedacht om de borden zo praktisch mogelijk te laten functioneren en de nummers en letters eenvoudig in te schuiven of op te hangen.

## Psalmborden, gezangborden, liedborden en aankondigingsborden

De term 'psalmbord' wordt vaak



4. Enkhuizen, Zuiderkerk, psalmbord, ca. 1750



5. Tull en 't Waal, Dorpskerk, aankondigingsbord op de preekstoel, 1775-1800

algemeen gebruikt voor allerlei liedborden, maar feitelijk is deze alleen van toepassing op borden waarop psalmen worden aangegeven. Wanneer er alleen ruimte is voor een gezang ligt de term 'gezagbord' voor de hand. Voor een combinatie van beide wordt de term 'liedbord' gebruikt. Als er ook ruimte is voor andere mededelingen, zoals een Bijbeltekst, wordt bij voorkeur 'aankondigingsbord' gebruikt.

De gewoonte om in een kerk liederen op borden aan te kondigen gaat terug op een besluit van het Convent van Wesel in 1568. Dat werd gehouden in een periode waarin het protestantisme in ons land voet aan de grond kreeg. 'Hierby zal men ..... bordekens hangen, daar inne aangewezen wordt wat Psalmen, op welke dag gezongen zullen worden, opdat die wil te voren overdenke 't gene men zingen zal, ... '. Op deze kerkvergadering werd ook gekozen voor de psalmberijming van Petrus Datheen (1531-1588) die meer dan 200 jaar de standaard in de gereformeerde kerk zou zijn. Er werden echter op veel plaatsen ook andere liederen gezongen.

In 1773 kwam er een nieuwe psalmberijming en toen werd tevens de wens geuit dat er een gezangsbundel zou komen. In 1806 verscheen uiteindelijk een bundel met 'Evangelische Gezangen'. De liederenschat werd daarmee uitgebreid met 192 nummers. Het werd verplicht gesteld dat er minimaal één gezang in de kerkdienst werd gezongen. Dit betekende echter niet dat er vanaf dat moment overal 'Gezang' op de borden kwam te staan. In sommige gemeenten gebeurde dit helemaal niet en in andere plaatsen was dit allang het geval. Uit onderzoek is gebleken dat er al vele gezangbundels in omloop waren en dat er al vanaf de zestiende eeuw in de kerken liederen werden gezongen die niet in het psalmboek van Datheen voorkwamen. De liedborden in kerken getuigen van al deze variaties. Toch geven ze ook weer geen totaalbeeld van de liederen in een kerkdienst. Soms werd alleen de voorpsalm op een bord aangegeven terwijl de

overige liederen door de predikant werden aangekondigd.

### Zichtbaar en bereikbaar

Aankondigingsborden hangen meestal in de buurt van de preekstoel, de centrale plek in de kerk en dus goed zichtbaar. Herhaaldelijk dienden de panelen van de preekstoel zelf als liedbord of werden ze daaraan opgehangen. [zie afb.1] In Poortugaal maakt het bord deel uit van de kuip van de preekstoel uit 1774. Het bord is daarmee ook goed te dateren.

Met de bereikbaarheid van het bord moet ook rekening gehouden worden. Voorafgaande aan elke dienst moeten de cijfer- en letterplankjes namelijk ingeschoven of opgehangen worden of de gegevens met krijt opgeschreven. Zeker in het laatste geval moeten de borden afneembaar en hanteerbaar zijn. In de Gereformeerde kerk van Andijk uit 1930 werden de borden hoog aangebracht in de orgelbalustrade. Op het eerste gezicht moeilijk bereikbaar. Maar de architect heeft de borden echter zo geconstrueerd dat ze kunnen draaien en zo vanaf het balkon ingevuld worden. [zie afb.2]

### Grote diversiteit

Aankondigingsborden in kerken zijn er in allerlei soorten en maten en voorzien van allerlei teksten. In het algemeen zien we een ontwikkeling van borden met ruimte voor een enkele psalm, naar borden met meerdere regels voor zowel psalmen als gezangen.

De oudste ons bekende psalmborden zijn klein van formaat en vaak voorzien van een eenvoudige versiering zoals een boog of een zaagrand van rolwerk in combinatie met knoppen. [zie afb.3] Op het psalmbord te Goudriaan is er slechts ruimte om één lied aan te geven. Mogelijk heeft dit te maken met de gewoonte in die tijd om de 150 psalmen op volgorde te zingen, ongeacht de periode van het kerkelijk jaar. Wanneer het eerste lied en het couplet bekend was, lag het volgende lied voor de hand. In de zeventiende eeuw werd eigenlijk maar op twee momenten gezongen, nl. voor en na de preek. Het is natuurlijk niet met zekerheid te zeggen of er niet meer liedborden in



6. Amsterdam, Oude Kerk, aankondigingsbord, 1800-1900



7. Strijen, Lambertuskerk, psalmbord, 1650-1725



8. Hauwert, Hervormde Kerk, voorzijde psalmbord, 1650-1700



Goudriaan zijn geweest.

Op een psalmbord te Enkhuizen van omstreeks 1750 staat 'voorzang' te lezen. [zie afb.4] Dit suggereert dat er waarschijnlijk ook een bord was met 'nazang'. Dat bord is echter niet bewaard gebleven. Deze aanduiding geeft mogelijk aan dat in Enkhuizen de psalmen juist niet op volgorde werden gezongen maar dat de keuze was afgestemd op de inhoud van de dienst. Beide systemen, het op volgorde zingen van psalmen en een op de inhoud afgestemde keuze van liederen, komen naast elkaar voor tot in de achttiende eeuw.

In een aantal kerken bevinden zich liedborden waarop ook ruimte is voor een 'tusschenzang' of 'middenzang'. Ook dit wijst mogelijk op het laatstgenoemde systeem. Een dergelijke onderbreking diende als adempauze in de vaak lange preek. Zo kon men weer nieuwe energie opdoen voor het tweede gedeelte. [zie afb.5.]

In de loop van de negentiende eeuw komen er in sommige kerken grotere liedborden voor met meer regels. [zie afb. 6] Dit houdt waarschijnlijk verband met de invoering van de Evangelische Gezangenbundel in 1806. Door de ruimere keus en afwisseling van psalmen en gezangen was er meer ruimte nodig op de borden. Dit betekent echter niet dat het kleine psalm- of liedbord verdween. Zo vinden we in Nieuwerter Aa een bord, gedateerd 1897, voor alleen een psalm. Het zal duidelijk zijn dat elke gemeente hierin eigen keuzes maakte.



9. Hauwert, Hervormde Kerk, achterzijde psalmbord, 1650-1700



10. Edam, Grote Kerk, tekstbordjes met gezangen, 1700-1900



11. Oostwoud, Hervormde Kerk, aankondigingsbord, 1769

Pas in de twintigste eeuw wordt het grotere aankondigingsbord met zes tot acht regels algemeen. Qua vormgeving zijn er vele variaties, van het zuiver functionele bord met alleen een aantal latten tot borden die een vroegere stijl imiteren.

### Verzen en Pauzes

Op vooral zeventiende en achttiende eeuwse psalmbordjes treffen we 'Psalm' aan met daaronder 'Vers' of 'Pause'. Deze oude liedborden kunnen eenvoudig van uitvoering zijn, maar soms ook heel fraai uitgevoerd in 'goud op zwart'. [zie afb.7] Het woord 'Vers' wordt tegenwoordig nog steeds gebruikt ter aanduiding van een couplet. Met een pauze bedoelen wij tegenwoordig wel iets anders dan wat men vroeger met 'pause' bedoelde, nl. een groep coupletten. Vanwege de

vele coupletten waren de psalmen van Datheen in perikopen of 'pauses' verdeeld en genummerd. Het was de gewoonte om óf een hele psalm óf een bepaalde perikoop of 'pause' te zingen en dit werd op de borden aangegeven met het betreffende nummer. Op de meeste borden vinden we echter gewoon de vermelding 'vers'. Het zingen van een hele perikoop of een hele psalm nam namelijk veel tijd in beslag. Het gebruik van 'vers' of 'pause' heeft weer direct te maken met de voorkeur van de kerkelijke gemeente.

Een psalmbord in de kerk van Hauwert (N.H.) doet vermoeden dat daar beide manieren naast elkaar gebruikt werden zoals elders ook wel gebeurde. [zie afb. 8 en 9] Op de bewerkte voorzijde staat 'Psalm' en 'gezang'. Op de achterzijde staat 'psalm' en 'pause' te lezen.

### Aangepast in de loop van de tijd

Het psalmbord in Hauwert is ook een voorbeeld van hoe borden aangepast zijn in de loop van de tijd. Duidelijk is het verschil in schrijfwijze op voor- en achterzijde. Verondersteld wordt dat de voorzijde met de cannelures de voorkeurszijde is en het eerst werd gebruikt. Op deze voorkant zijn later latten getimmerd om regels te vormen voor nummerbordjes voor eveneens het later toegevoegde 'gezang'. Of dit met de invoering van de gezangenbundel in 1806 is aangebracht is mogelijk maar niet zeker.

Ondanks het voorschrift om in de dienst psalmen te zingen waren er heel wat kerken die wel gezangen toelieten. Er waren altijd al enkele bijbelse gezangen toegelaten die achterin het psalmboek waren bijgebonden. Deze werden veelal met de titel opgegeven zoals te zien is op bordjes in de Grote Kerk te Edam. [zie afb. 10] Maar er waren nog veel meer gezangen in omloop en daar werd vooral in het noorden van Nederland en de provincie Utrecht gebruik van gemaakt, zoals blijkt uit kerkelijke archieven. Dat is echter moeilijk af te lezen van de aankondigingsborden omdat ze herhaaldelijk overschilderd zijn. Een





12. Edam, Grote Kerk, psalmbord, 1650-1700



13. Edam, Grote Kerk, aankondigingsbord, 1700-1750

bord uit 1769 in Oostwoud (NH) met koning David in top [zie afb. 11] toont 'Psalm' en 'Gezang' maar het bord is duidelijk overgeschilderd. In Baambrugge (Utr.) staat op de achterkant van de borden dat deze tot vier keer toe, in 1665, 1768, 1904 en 1928 onder handen zijn genomen. Het bord zoals schoolmeester/voorzanger A. van Aalst dat in 1768 beschreef is daardoor niet meer zichtbaar.

### Barok en rococo

In de Grote Kerk van Edam hangen een aantal aankondigingsborden die een uitzondering vormen op de vaak eenvoudig uitgevoerde psalmborden. Deze zeventiende eeuwse exemplaren sluiten met hun klassieke zuilen en fronton aan bij de vormgeving van de preekstoel en de rouwborden. [zie afb. 12.] Deze



14. Sexbierum, aankondigingsbord, ca. 1770

psalmborden vallen ook op door het ingenieuze systeem dat werd bedacht om de nummerbordjes te wisselen. Het bord is een soort diepe kast waarin de nummerbordjes als pagina's van een boek zijn om te slaan. Toen later het aantal borden moest worden uitgebreid werden nieuwe borden gemaakt in de toen in zwang zijnde Lodewijk-XIV stijl maar met dezelfde techniek. [zie afb. 13] Het is niet bekend wie deze fraaie borden heeft gemaakt.

Dat is wel het geval bij de vier aankondigingsborden in rococostijl in de Sixtuskerk van Sexbierum. [zie afb. 14] Net zoals in Edam sluiten de borden aan bij de preekstoel en het doophek. Het ensemble in Sexbierum werd omstreeks 1770 gemaakt door de van oorsprong Duitse beeldhouwer Johann Georg Hempel die zich in 1763 in Harlingen vestigde. Heel toepasselijk bevindt zich aan bovenzijde een figuur met een bijbeltekst die betrekking heeft op het zingen van psalmen. In het snijwerk zijn aan weerskanten muziekinstrumenten verwerkt. De liederen worden met krijt op het bord geschreven (zoals vaker voorkomt in Noord-Nederland) en zijn daardoor bruikbaar tot op de dag van vandaag.

Iedereen zal het er over eens zijn dat de deftige borden in Edam en Sexbierum een onmisbaar onderdeel zijn van het interieuresemble en onze aandacht waard. Maar dat geldt ook voor de eenvoudiger borden die ook deel zijn van de



15. Twisk, Hervormde Kerk, aankondigingsborden, 1700-1850?

kerkinrichting. Ook deze vormen een geheel met de andere voorwerpen in de kerk die in de loop van eeuwen verworven zijn en uitnodigen om het verhaal van de kerk te vertellen. Daar kan geen beamerschermscherm tegenop. [zie afb. 15]

De foto's bij dit artikel zijn ontleend aan de database Kerkcollectie digitaal <https://kerkcollectie.catharijneconvent.nl>

Met dit programma ondersteunt Museum Catharijneconvent kerkrentmeesters bij het beheer van het roerende erfgoed in kerkgebouwen.

Iedereen die daartoe gemachtigd is kan een inlogcode aanvragen en de eigen psalm- en gezangborden en andere voorwerpen registreren. Voor informatie [m.blokhuis@catharijneconvent.nl](mailto:m.blokhuis@catharijneconvent.nl)

*Drs. Marco Blokhuis is werkzaam als erfgoed specialist voor het protestantisme bij Museum Catharijneconvent te Utrecht.*



## Nieuws uit de provincies

### Rook Belder

Op 1 november jl. hield de afdeling Utrecht in het kerkelijk centrum 't Lichtpunt bij de Nieuwe kerk van Zeist haar najaarsvergadering die in het teken stond van veiligheid van kerkgebouwen en plaatselijke geldwerving. De afdelingsvoorzitter, de heer W.G. Roseboom, kan circa 65 aanwezigen welkom heten, waarna hij een gedeelte leest uit Openbaringen 7 en voorgaat in gebed.



W.G. Roseboom

### Veiligheidszorg

Mevr. Franjola van Hellemond-Kreuseler, erfgoedconsulent en verbonden aan Erfgoedpartners Groningen, houdt een presentatie over veiligheidszorg in kerkgebouwen. Haar presentatie is gebaseerd op het resultaat van een pilot die enkele jaren geleden is gehouden waaraan o.a. protestantse gemeenten en rooms-katholieke parochies deelnamen. In dat project werd samengewerkt met de brandweer, de Stichting Oude Groninger Kerken, het Bisdom Groningen-Leeuwarden, de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Groningen-Drenthe en de afdeling Groningen van de VKB. "Wij bieden platformbijeenkomsten aan met cursussen en trainingen, waarbij veiligheidszorg een hoge

prioriteit heeft. Zeker nu is dat voor Groningen zeer toepasselijk", aldus mevr. Van Hellemond.

Uit een in 2010 gehouden onderzoek is gebleken dat slechts 20 procent van de musea voldeed aan de normen van een calamiteitenplan. "Want hoe veilig is ons erfgoed? Diefstal van een schilderij uit een museum, brand in een rijksmonument, vernietiging van een archeologische site of waterschade aan historische archiefstukken, het zijn voorbeelden van incidenten die met enige regelmaat in het nieuws komen. Belangrijk is het onderwerp v.wiligheid bij elke vergadering aan de orde te stellen, zodat deze zaak de prioriteit krijgt die het verdient", zo stelt mevr. Van Helmond. Zij wijst o.m. op de risicokaart ([www.risicokaart.nl](http://www.risicokaart.nl)) en naar de kerkrisicocheck waar men aan de hand van 21 meerkeuzevragen kan nagaan hoe de lokale situatie omtrent veiligheid geregeld is (zie ook het artikel van de heer S. Kadijk in "Kerkbeheer" van december 2016).

### Calamiteitenplan

Na afloop van de pilot werd duidelijk dat ook kerken risico's lopen, zowel op het gebied van brand als inbraak. Slechts bij enkele kerkelijke gemeenten is er sprake van een calamiteitenplan. De brandweer stelt eisen opdat mensen veilig weg kunnen komen, maar heeft in eerste instantie geen aandacht voor de veiligheid van de inventaris en die van het gebouw. Er is een handleiding voor het maken van een calamiteitenplan ontwikkeld.

In het calamiteitenplan staat ook informatie over bedrijfshulpverlening en ontruimingsplannen. Naast bedrijfshulpverlening is er de collectiehulpverlening om objecten veilig te kunnen evacueren. Belangrijk is voorts om periodiek met de brandweer contact te onderhouden,



Mevr. F. van Hellemond-Kreuseler

zodat de brandweer kan beoordelen of de veiligheid van het gebouw nog actueel is. "De brandweer staat hier voor open en is best bereid b.v. één keer per jaar een oefening in de kerk te houden".

Maar al te vaak wordt uit gegaan van de gedachte: "het overkomt een ander en mij niet", maar sinds de ramp in Enschede en de brand in de kerk van Hoek, gaat men er anders over denken.

Hierna deelt mevr. Van Hellemond een z.g. "spiegellijst" uit met vragen als:

- Weet je waar de hoofdafsluiter van het gas zit?
- Weet je waar de dichtstbijzijnde handbrandblusser hangt?
- Is er een brandmeldinginstallatie?
- Is er een alarmeringslijst? En waar?
- Ken je de vluchtroutes?
- Worden de nooduitgangen gecontroleerd?

Op basis van de reacties op deze spiegellijst adviseert mevr. Van Hellemond veiligheidszorg kerkgebouwen hoog op de agenda te plaatsen, want wanneer kerkrentmeesters deze veiligheidsvoorschriften in acht nemen, handelen zij niet alleen zoals de wetgever eist, maar



S. Kadijk

zoals ook de eigen gemeenteleden van eigenaren van kerkgebouwen mogen verwachten, aldus mevr. Van Hellemond.

Een interessante website is [www.veilig-erfgoed.nl](http://www.veilig-erfgoed.nl) waar de kerkrentmeesters nadere informatie hierover kunnen vinden. De voorzitter die haar bedankt, dringt erop aan dat kerkrentmeesters bij hun taakoverdracht deze zaken naar behoren behartigen, want maar al te vaak blijkt dat er bij nieuwe kerkrentmeesters onbekendheid op dit gebied is.

### Risico's beperken

Hierna geeft de heer Simon Kadijk, directeur van Donatus, nog een korte uiteenzetting over de kerkrisicocheck. Belangrijk is een goede inventarisatie te doen, zodat risico's die je niet kunt vermijden, beperkt blijven. Verder wijst hij de aanwezigen nog op nieuwe ontwikkelingen op het gebied van verzekeringen bij Donatus. De aanwezigen krijgen daarover tijdens de vergadering een flyer uitgereikt. Belangrijk is om vóór 1 december 2016 via [www.mijn-donatus.nl](http://www.mijn-donatus.nl) een melding te doen zodat men, indien men onder de categorie Trouwe leden valt, vanaf 1 januari 2017 in aanmerking komt voor de Trouwe ledenkorting, die Donatus per 1 januari 2017 heeft ingevoerd.

### Vernieuwingen plaatselijke geldwerving

Na de pauze krijgt de voorzitter van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG), de heer Jan Schinkelshoek, het woord. Sinds enkele jaren lopen de inkomsten van



J. Schinkelshoek

Kerkbalans, die 80 procent vormen van het levend geld, met zo'n 2 procent per jaar terug. Maar de RPG wenst er geen genoeg mee te nemen dat die trend zich voortzet. De RPG heeft het ambitieniveau om er aan te gaan werken dat in plaats van daling er de komende weer sprake is van een geringe stijging. En dat kan mits iedereen op plaatselijk vlak hieraan zijn of haar medewerking verleent.

De kerk verandert. De kerk heeft in het leven van mensen een andere plek gekregen. Zij is geen instituut die een dominante plaats in de samenleving inneemt, maar een gemeenschap van mensen waarbij het geloof in de specifieke zaken die de kerk aan de samenleving te bieden heeft, een zeer belangrijke plaats inneemt.

Niet ieder kerklid heeft dezelfde relatie met de kerk, want de mate van betrokkenheid varieert sterk. Dat vertaalt zich ook in het geefgedrag van mensen. Geld vragen voor de kerk omdat de begroting een financieel tekort aangeeft, werkt vaak niet meer. Om mensen te raken en aan te sporen tot geven moet er een concreet doel genoemd worden waarvoor gegeven wordt, b.v. ouderenpastoraat, jeugd- en jongerenwerk, de rol van de diaconie in de plaatselijke leefgemeenschap e.d.

### Inhoud boodschap fondsenwerving

De kerk wordt van een instelling die een jaarlijkse kerkbijdrage vraagt, een fondsenwervende instantie waarop de wetten van fondsenwer-

ving van toepassing zijn. Dat zijn o.m.:

- Formuleer de kracht van het geloof (de parels van de gemeente). Wat betekent de kerkelijke gemeente voor uw dorp of stadswijk? (denken aan het omzien naar elkaar: ouderen, jongeren, diaconale projecten, e.d.).
- Raak mensen in hun hart, want de kerk heeft mensen een verhaal te bieden. Mensen willen ook in deze tijd een bijdrage geven aan zaken die een positieve uitstraling op de gemeenschap hebben.
- Benader mensen op een eigen manier. Benaderen van ouderen doe je anders dan bij jongeren. Differentieer de boodschap. Kerkelijk betrokken mensen, benader je anders dan randkerkelijken en buitenkerkelijken ga je op een weer andere wijze aanspreken.
- Formuleer een positief geefgedrag. Niet gemeenteleden wijzen op de noodzaak een begrotingstekort weg te werken, maar hen wijzen op het feit dat de kerkenraad b.v. besloten heeft een jeugdwerker voor een aantal uren per week aan te stellen omdat de kerkenraad het belangrijk vindt dat het jongerenwerk meer professionele aandacht moet krijgen.

### Vorm van de fondsenwerving

- Zorg voor topcommunicatie middelen (goed geïllustreerde folder, korte en heldere brief) en investeer geld in goed materiaal.
- Bezoek de website [www.kerkbalans.nl](http://www.kerkbalans.nl) waar alle informatie en documentatie te downloaden is.
- Bespreek deze aanpak in de kerkenraad, met de predikant en met vrijwilligersgroepen, zodat zij weten wat er aan de hand is.
- Berichten in het kerkblad en andere media zijn goed, maar bedenk dat het persoonlijk contact de betrokkenheid bevordert.
- Doe mee aan het inluiddmoment dat op 21 januari 2017 is en vraag een burgemeester of een ander bekend plaatselijk persoon die de kerk een warm





Tijdens de pauze waren de heren J. Schinkelshoek, G.L. Westerveld en W.G. Roseboom in gesprek

hart toedraagt of hij of zij een korte toespraak tijdens dat inluiddmoment houdt en daarin aangeeft waarom het zo belangrijk is dat mensen aan de kerk geven.

### Langere termijnbeleid

De heer Schinkelshoek noemt deze mogelijkheden om op korte termijn een geefgedrag te wijzigen. Voor de langere termijn moet ook nagedacht worden over mogelijkheden van alternatieven voor Kerkbalans. Dit allemaal om het inkomstenniveau van de gemeenten op peil te houden, zodat het kerkelijk leven in de woongemeenschap door mag blijven gaan. Daarvoor zal de RPG, samen met de Interkerkelijke Commissie Geldwerving, een leidraad voor kerkelijke gemeenten en parochies ontwikkelen, zodat Kerkbalans een echte fondsenwervende activiteit wordt.

Kerkrentmeesters zullen in dat verband ook veel meer gebruik moeten maken van de diensten waarover communicatiedeskundigen beschikken. In vrijwel iedere gemeente zullen deze communicatiedeskundigen aanwezig zijn. Maak van deze deskundigheid gebruik en zorg ervoor dat er in een veranderende kerk een geldwervingsinstrument komt dat op maat gesneden is, zodat de kerk haar Blijde Boodschap kan blijven uitdragen, zo besluit de heer Schinkelshoek zijn enthousiaste verhaal over vernieuwingen van de

plaatselijke geldwerving. Na de beantwoording van diverse vragen, bedankt de voorzitter van de afdeling Utrecht de heer Schinkelshoek voor diens boeiende lezing.

### Vanuit het hoofdbestuur

Aan het eind van de bijeenkomst wijst de voorzitter erop dat, naast de Kerk ook de VKB verandert. Dat manifesteert zich o.a. in de communicatie die anders wordt en in het feit dat het maandblad "Kerkbeheer" een ander gezicht zal krijgen. Tijdens het VKB-congres, dat op 22 april 2017 in Nijkerk wordt gehouden, zal de nieuwe opzet van het maandblad wordt gepresenteerd. In tegenstelling tot voorgaande jaren, zal er in 2017 geen beurs worden gehouden.

Tot genoegen van de heer Roseboom, die ook secretaris van het hoofdbestuur van de VKB is, zal er op 7 november a.s. een persbericht verschijnen waarin vermeld wordt dat de Bond van Nederlandse Predikanten en de VKB overeenstemming hebben bereikt over de mobiliteit van predikanten. Tenslotte deelt de heer Roseboom mee dat na de fusie van de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen van Friesland en Groningen-Drenthe per 1 januari 2016 in Noord-Nederland, per 1 januari 2017 de stichtingen van Gelderland en Overijssel-Flevoland zullen fuseren, terwijl de stichting in Noord-Holland wordt opgeheven. Het werkgebied van

Noord-Holland wordt opgedeeld door de Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland, Zuid-Holland en Utrecht.

Na het uitspreken van een dankgebed sluit de voorzitter de vergadering.

## ■ Handleiding voor kerkrentmeesters



Leverbaar is de 20e en herziene druk van de Handleiding voor kerkrentmeesters. Het boekje is een naslagwerk en verwijsgids voor iedereen die in dienst van de kerk bezig is met de facilitaire ondersteuning van het gemeentewerk.

De handleiding is verkrijgbaar via de webshop: [www.kerkrentmeester.nl](http://www.kerkrentmeester.nl). Of per e-mail via [info@kerkrentmeester.nl](mailto:info@kerkrentmeester.nl).

De kosten voor de handleiding zijn € 12,50 exclusief 6 pct. BTW en verzendkosten.

# Religieus erfgoed steeds belangrijker voor toerisme

Het Friesch Dagblad van 17 oktober 2016 meldt dat religieus erfgoed wereldwijd een steeds belangrijker bestemming voor toeristenstromen is. Daarmee is het een nog lang niet uitontwikkelde economische en maatschappelijke kans voor beheerders en eigenaren van deze bijzondere plekken, voor dorpen en steden en zelfs voor de toeristische profilering van landen.

Deze samenvattende conclusie kon getrokken worden na afloop van het internationale congres 'Religieus erfgoed en toerisme', dat op 6 en 7 oktober 2016 in Utrecht werd gehouden. In totaal ontmoetten ruim tweehonderd deelnemers en sprekers uit zeventien verschillende landen elkaar en wisselden ervaringen en ideeën uit.

## Duurzaamheid

Taleb Rifai, secretaris-generaal van de United Nations World Tourism Organization, vermeldde in zijn openingswoord dat Europa, waar het religieus erfgoed een heel belangrijk deel van het totale cultureel erfgoed uitmaakt, het afgelopen jaar meer dan 600 miljoen bezoekers vanuit de hele wereld trok. Hij voegde er aan toe dat toerisme voor de lokale samenleving kan behouden, beschermen en promoten, maar gewaakt moet worden voor onzorgvuldige ontwikkeling ervan. Ook waar het de ontwikkeling van religieus erfgoed betreft, is duurzaamheid van belang.

Diverse sprekers gaven verschillen de voorbeelden van de ontwikkeling van religieus erfgoed in relatie tot toerisme. Dat varieerde van routeplanning vanuit de invalshoek van pelgrimage tot het betrekken van horecavoorzieningen in de plannen en een goede informatievoorziening.

Een land als Turkije ziet de toeristenstroom de laatste tijd sterk teruglopen en zoekt naar manieren zich voor toeristen opnieuw te profileren. Dat doet Turkije door het promoten van de vele locaties in het land met religieuze achtergronden. Deze plekken illustreren de bijzon-

dere positie die het land door de eeuwen heen internationaal gezien innam. Ook Egypte zet bewust in op religieus erfgoed.

## Slimme marketing

Nederland kent ook veel voorbeelden van initiatieven, waarin het behoud van religieus erfgoed ondersteund wordt door gericht publieksbereik. Op basis van kwaliteitsaanbod en slimme marketing. Tegelijkertijd worden veel mogelijkheden onbenut. Van groot belang voor verdere ontwikkeling, zo werd vastgesteld, is een hechtere verbinding van de erfgoedwereld met onder meer toeristische organisaties. Dit zijn werelden die elkaar nog nauwelijks kennen, bleek tijdens het congres.

Het congres "Religious heritage and tourism in a changing society" werd georganiseerd in het kader van de Agenda Toekomst Religieus Erfgoed ([www.toekomstreligieuserfgoed.nl](http://www.toekomstreligieuserfgoed.nl)) en mede mogelijk gemaakt door de United Nations World Tourism Organization, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Museum Catharijneconvent.

## ■ Kerk Petten krijgt horecabestemming

De voormalige kerk op Plein 1945 in het Noord-Hollandse Petten wordt binnenkort verkocht, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 13 oktober 2016. Het pand moet een nieuwe bestemming krijgen: horeca. De gemeente Schagen denkt dat het plein waaraan de voormalige kerk staat, zo levendiger kan worden. Wethouder Beemsterboer: "Door de unieke ligging van de voormalige kerk en de verbouwmogelijkheden kan hier iets unieks ontstaan. Nu is het aan de creativiteit van de horecaondernemers die zich inschrijven. Kansen zijn er zeker."

De verkoop van de kerk maakt deel uit van een groter plan om Petten in zijn geheel meer op de kaart te zetten als Noordzeeplaats. Een grote opknapbeurt van het Plein 1945 is daar onderdeel van. De toenmalige

hervormde kerk is in 1957 in gebruik genomen. Het gebouw verving toen een tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers gesloopte kerk. Het pand was een karakteristiek voorbeeld van de protestantse kerkbouw uit de naoorlogse wederopbouwperiode. Architect was A.J. van der Steur. De kerk is tot de eeuwwisseling gebruikt. Daarna benutte Petten het gebouw als cultureel centrum.

## ■ Bijna alle predikanten nageschoold

Het Reformatorisch Dagblad van 8 november jl. meldt dat vrijwel alle predikanten (96 pct.) in de Protestantse Kerk in Nederland meedoen aan de verplichte nascholing waartoe de synode in 2012 besloot. Dat blijkt uit een representatief onderzoek van de kerk waaraan de helft van alle predikanten meedeed.

De permanente educatie is tijdens de synodevergadering van november 2016 geëvalueerd aan de hand van een onlangs verschenen rapport. In het rapport doet de commissie verslag van de onderzoeksresultaten en komt op grond daarvan met wijzigingsvoorstellen. Zo vervallen het aanvragen van accreditatie van cursussen en de verplichting activiteiten te registreren. Predikanten dienen wel een persoonlijk dossier bij te houden van de gevolgde activiteiten.

## Respect voor de schepping: een krachtig getuigenis

Vleermuizen op de kerkzolder, moeten we dat willen? Niels de Zwarte, stadsecoloog in Rotterdam, vindt van wel. "Er zijn heel veel diersoorten die dit soort plekken hard nodig hebben. Als christenen kunnen we door heel simpele maatregelen laten zien dat we respect hebben voor Gods schepping."

### Bewerken en bewaren

Er zullen weinig kerkelijke beleidsplannen zijn waarin het woord 'biodiversiteit' een plek heeft. Voor Niels de Zwarte (1977) is het onderwerp echter sterk verbonden met zijn geloof. Als stadsecoloog houdt hij zich dagelijks bezig met dieren en planten in Rotterdam en daarbuiten. Hij ziet dat er vaak erg 'ik-gericht' over de schepping wordt gedacht. "Het gaat vaak over de menselijke beleving van planten en dieren: 'wat heb ik eraan?' Maar ik geloof dat planten- en diersoorten ook een intrinsieke waarde hebben. God heeft de hele wereld gemaakt en gewild, en het is onze opdracht om de schepping te bewerken en te bewaren." Dat betekent niet dat de menselijke beleving niet belangrijk is. "In een woonwijk waar maar één merel fluit, word je toch anders wakker dan in een bos waar je wel twintig soorten vogels hoort. Ook al kun je de soorten niet benoemen, je merkt het verschil wél. Als mens geniet je van de diversiteit in de natuur."

### 'Zelfs de mus...'

Niels ziet voor kerken een belangrijke rol weggelegd in het bewaken en bevorderen van de biodiversiteit. "Of kerken nu in een verstedelijkte of landelijke omgeving staan, biodiversiteit is altijd een belangrijk onderwerp. Een diersoort als de gierzwaluw heeft bijvoorbeeld dakpannen nodig om onder te broeden: daarvoor komen ze elk jaar vanuit Afrika hierheen. Door als kerk je dakpannen niet helemaal dicht te maken – of door het aanbieden van een speciale gierzwaluw dakpan – kun je een belangrijk verschil voor hen maken."

"Kerkgebouwen kunnen niet alleen voor gierzwaluwen een toevluchtsoord zijn. Ook vleermuizen maken dankbaar gebruik van kerkzolders en een vleermuiskast aan de kerk. "Van vleermuizen heb je over het algemeen weinig last. Je kunt er zelfs blij mee zijn, want één vleermuis eet duizenden muggen per nacht. Het is vrij simpel om een vleermuiskast aan de muur te schroeven. Doe dat bij voorkeur aan de donkere kant van de kerk, hoog onder de dakgoot." En ook huismussen nestelen zich graag in een mussenkast die je onder de eerste rij dakpannen kunt aanbrengen. "Psalm 84 zegt: 'Zelfs de mus vindt een huis...' Breng dat maar eens in de praktijk!"

### Groen om de kerk

Er zijn nog veel meer dingen die kerken kunnen doen. "Als je een kerktuin hebt, plant dan inheemse bloemen, planten en bomen in de tuin. Op een exotische plataan zitten nog geen vijf soorten insecten, terwijl een eik meer dan driehonderd soorten telt. En een eik trekt bovendien vogels aan. Dat maakt groot verschil voor de hele keten.

"En zonder kerktuin? "Haal dan gewoon één tegel naast de kerk uit de grond en zet daar stokrozen in – goed voor de bijen en de hommels. Dat zijn de kleine dingen die het leuker maken: ze verlevendigen de stad én dragen bij aan de biodiversiteit in de stad."



De gierzwaluw



De vleermuis



Niels de Zwarte raadt aan contact te zoeken met lokale natuurgroepen in de buurt, zoals de groepen van A Rocha en IVN. "De meeste natuurclubs geven graag tips en dragen graag ideeën aan. En je kunt ze vragen een keer een excursie door de buurt te verzorgen. Om van de natuur te genieten, maar ook om je bewuster te worden van al het leven om je heen. Of informeer eens bij de burgerlijke gemeente of er een biodiversiteitsplan is, waar je bij aan kunt sluiten. Door te laten zien dat je met respect om wil gaan met de schepping, geef je een krachtig getuigenis!"

*Meer informatie of tips over kerken en biodiversiteit? Ga dan naar de volgende websites:*

*Groene kerken: [www.groenekerken.nl/duurzaamkerkbeheer/groen-en-grond](http://www.groenekerken.nl/duurzaamkerkbeheer/groen-en-grond)*

*Platform kerktuinen: [www.samen-aan-tafel.nl/kerktuinen](http://www.samen-aan-tafel.nl/kerktuinen)*

*A Rocha: <http://nederland.arocha.org/nl>*

---

## ■ Hoofdorgel Nieuwe Kerk Amsterdam wordt gerestaureerd

Het Friesch Dagblad van 7 november 2016 meldt dat het met 5005 pijpen uitgeruste hoofdorgel van de Nieuwe Kerk Amsterdam, het grootste historische orgel van Nederland, een grondige onderhoudsbeurt krijgt. Alle pijpen van het drieklaviers instrument worden schoongemaakt en het orgel wordt gestemd. Bovendien krijgen de speel- en registermechanieken een beurt.

Ook worden de beroemde beschilderde luiken aangepakt. Dat behelst niet alleen schoonmaak, ook vervanging van hun hydraulische bedieningssysteem. Daarvoor komt een constructie met touwen en katrollen, net als in de zeventiende eeuw. Het werk wordt uitgevoerd door Verschueren Orgelbouw en restauratieschilder Wassily Khudyakov.

Het orgel werd in 1655 vervaardigd door de Duitse orgelbouwer Hans Wolff Schonat en daarna vergroot door Jacob Galtusz. van Hagerbeer

en Roelof Barentsz. Duyschot. Door de restauratie worden dit jaar bij hoge uitzondering geen orgelconcerten in de Nieuwe Kerk gegeven op eerste kerstdag en nieuwjaarsdag. Naar verwachting kan het orgel in de zomer van 2017 weer worden bespeeld.

---

## ■ Kerk Finsterwolde overgedragen aan SOGK

Het blad De Eemslander van 26 oktober 2016 meldt dat op vrijdag 28 oktober jl. door de Protestantse gemeente Reiderland de kerk te Finsterwolde is overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK). Met de overdracht heeft de SOGK 85 kerken, 2 synagogen, 55 kerkhoven/begraafplaatsen en 8 (vrijstaande) torens in bezit.

De Protestantse gemeente huurt het gebouw terug en blijft de kerk gebruiken voor de eredienst. Ook werden en worden er nu en in de toekomst culturele activiteiten gehouden. De kerk te Finsterwolde aan de C.G. Wiegersweg is een één-beukige, laatgotische kerk met driezijdig gesloten koor en een vrijstaande toren. Ooit was er een triforium, een 'galerij' hoog in de kerk, die voor de vensters langs liep, en was het een indrukwekkende laatromaanse kruiskerk. Hiervan rest slechts het sterk gewijzigde schip uit circa 1275.

Na een grote brand in 1586 is het kruis afgebroken, de kerk werd ruim vijf meter verlaagd en het koor toegevoegd. Het vrij eenvoudige interieur bevat grotendeels vroeg 19e eeuws meubilair, waaronder banken, herenbanken en een fraai gesneden preekstoel.

Ook het orgel van H.H. Freytag stamt uit die periode. De toren, eigendom van de burgerlijke gemeente Oldambt, wordt niet overgedragen aan de SOGK.

Ieder jaar wordt de kerk opengesteld op Orgeldag, Kerkenpad, Open Monumentendag en bij Festival Hongerige Wolf. Bij deze activiteiten wordt de kerkenraad bijgestaan door de werkgroep Culturele Activiteiten in en om de Kerk van Finsterwolde. Deze werkgroep neemt ook de organisatie van andere evenementen voor haar rekening zoals (mini)concerten, exposities, kerstsamenzang, Lichtjesfeest bij kerk, toren en kerkhof. Zo blijft het gebouw toegankelijk en beschikbaar voor dorp en omgeving.

Het kerkgebouw is een rijksmonument en het kerkterrein is een archeologisch monument. Door de laatste restauratie van 2012 en het onderhoud van de afgelopen jaren verkeren interieur en exterieur van het gebouw in goede staat. Ook het orgel is technisch in orde.



*Protestantse kerk te Finsterwolde*



# Mauritiuskerk Jirnsom krijgt recreatiefunctie, maar behoudt toren en luidklok

Het Friesch Dagblad van 30 september jl. meldt dat de voormalige hervormde kerk in Jirnsom een potentiële koper heeft. De Mauritiuskerk aan de Rijksweg stond sinds 2011 te koop op huizensite Funda. Recreatieondernemer Roelof Speelman (51) stuitte erop en zag er een geschikte uitbreidingslocatie in. Het is niet de eerste keer dat hij en zijn vrouw Petra een voormalige kerk kopen. Eerder verbouwden ze een kerkgebouw in Gasselternijveen tot groepsaccommodatie, met overdekt zwembad en sauna.

De kerk in Jirnsom zal op een soortgelijke manier worden verbouwd. In het gebouw komt een houten kubus, met daarin acht slaapkamers met elk een eigen toilet, wastafel en douche. Daarbovenop komen een woonkamer en keuken. Buiten komen een overdekt zwembad, een sauna en een afgeschermd terras, om zowel gasten als omwonenden privacy te bieden. Net als in Gasselternijveen richt het echtpaar zich op families. En net als bij het Drentse kerkje het geval is, blijft ook het uiterlijk van de Mauritiuskerk zoveel mogelijk intact, vertelt Roelof Speelman.

“Aan de buitenkant zal zo weinig mogelijk te zien zijn dat het gebouw een andere bestemming heeft gekregen. In Gasselternijveen is het al een paar keer voorgekomen dat fietsers het terrein opkomen en dan vragen wat het voor kerkje is, omdat ze denken dat nog steeds op die manier in gebruik is. Dat vind ik wel een compliment”.

Eerder informeerde hij de directe omgeving over de herbestemming van de kerk. Hij heeft de indruk dat het plan in het dorp positief wordt ontvangen al is er wel ongerustheid onder de burens, want zij zien er een aantasting van hun rust in.

In de verkoopadvertentie voor de Mauritiuskerk stond ook de wens vermeld van het dorp en kerkelijke gemeente om de toren met klokfunctie te behouden. “Die laten we graag in stand, want we vinden het



prachtig. De kerk is één van de mooiste gebouwen van Jirnsom. Het is erfgoed en daar moeten we zuinig mee omgaan”, vertelt Speelman. De Mauritiuskerk (1878) heeft geen monumentenstatus. Het gebouw is

in 2010 buiten gebruik gesteld en een jaar later te koop gezet. De koop is nog wel onder voorbehoud, want de gemeente Leeuwarden moet nog akkoord gaan met de plannen.

## ■ Noordmans' theologie als kunstvorm in Idsegahuizum

Het Friesch Dagblad van 18 oktober 2016 meldt dat op 26 november jl. in Idsegahuizum een bijeenkomst is gewijd aan oud-predikant Oepke Noordmans. De bijeenkomst volgde op de presentatie van het kunstboek dat kunstenaar Rob Nypels in opdracht van de Stichting Skúster Tsjerke maakte over de mens Noordmans en diens leven. Het boek wil een wisselwerking op gang brengen tussen publiek en kunstenaar; een kunstwerk in wording waarvan Noordmans bron van inspiratie is.

De Friese theoloog Oepke Noordmans (1871-1956) is wel de 'geniaalste Nederlandse theoloog van de 20e eeuw' genoemd. Hij was een schepend denker die ontdekkingen deed en tot een nieuwe oriëntatie kwam.



Spelend en denkend, als taalkunstenaar en ziener, gaf hij zijn visie op het leven, volgens de organisatoren van de studiedag. Maar wat zag hij dan? Waarin zat het scheppende van zijn denken? Hoe gaf hij dat door? In 2017 zal de serie bijeenkomsten rond het leven en werk van Noordmans op verschillen de manieren voortgezet worden, onder meer in de vorm van een expositie.

### *Simon Kadijk*

Samen met drie andere partijen heeft Donatus een eenvoudig digitaal hulpmiddel ontwikkeld voor kerkbestuurders. We hebben bewust gekozen voor eenvoud en voor samenwerking met andere partijen. Het gaat namelijk niet om Donatus, maar om de risico's die kerken kerkbestuurders lopen als het gaat om het beheer van kerkgebouwen. Uit allerlei onderzoeken van de laatste jaren is gebleken, dat bewustwording van risico's het belangrijkste is als het gaat om risicomanagement.

### **Risicomanagement**

Het hele proces van risicomanagement bestaat uit drie fases. De eerste fase is bewust worden van risico's en inventariseren van de risico's. De tweede fase is het vermijden van risico's of als dat niet kan het verminderen van risico's. In één woord preventie. De derde fase is beoordelen welke risico's men zelf kan en wil dragen en welke risico's men liever overdraagt, bijvoorbeeld aan een verzekeraar.

De kerkrisicocheck heeft betrekking op de eerste fase. Die risico's hebben niet alleen met brand en zo te maken, maar ook met het imago van de kerk. Je wilt toch voorkomen, dat je kerk op een vervelende manier in het nieuws komt. Met [www.kerkrisicocheck.nl](http://www.kerkrisicocheck.nl) krijgen kerkrentmeesters en gebouwenbeheerders een mooi instrument in handen om te kijken hoe ze er voor staan. Deze check helpt dus vooral in de eerste fase van het risicomanagement. De bedoeling is uiteraard, dat u er mee verder gaat in de volgende fase.

### **Wat is het?**

Met het inzetten van de kerkrisicocheck krijgt u inzicht in uw situatie en een advies voor uw situatie. Hierin staan de stappen die u kunt nemen om risico's te beperken. De check bestaat uit 21 meerkeuzevragen. Na beantwoording van een vraag verschijnt er een scenario dat betrekking heeft op die situatie. Na

het beantwoorden van de laatste vraag kunt u een rapport met adviezen voor uw situatie downloaden. Bij het invullen van deze check is uw anonimiteit gewaarborgd. Er wordt niet gevraagd naar persoonlijke gegevens. De anonieme gegevens kunnen uitsluitend worden gebruikt voor statistische doeleinden en het verbeteren van voorlichting en eigen diensten van de ontwikkelaars.

### **Wat doet het?**

Bij elk van de 21 vragen kunt u kiezen uit de antwoorden: Ja, Nee en Onbekend. Voorbeeld: Is geregistreerd wie in het bezit is van een sleutel van het gebouw? Als u Ja invult, ziet u de volgende tekst: Scenario: Met de registratie wordt een reële kans op misbruik van de sleutels voorkomen. Zou u echter nee hebben ingevuld, dan ziet u dit: Scenario: Wanneer er niet geregistreerd is wie in het bezit is van een sleutel bestaat er een reële kans op misbruik van de sleutels. Advies: Zet een sleutelregistratiesysteem op. De derde mogelijkheid is dat u onbekend invult. Dan ziet u deze tekst verschijnen: Scenario: Wanneer er niet geregistreerd is wie in het bezit is van een sleutel bestaat er een reële kans op misbruik van de sleutels. Advies: Controleer wat er is vastgelegd en zet zo nodig een sleutelregistratiesysteem op. In een paar minuten hebt u hiermee een overzicht van risico's, zodat u daar zelf bekend mee bent.

### **Wat levert het op?**

Na de laatste vraag krijgt u uw score te zien. Er staat dan bijvoorbeeld: Matig. Een aantal risico's is door uw inspanningen vermeden. Toch moet er nog veel gebeuren. Hiervoor kunt u de adviezen gebruiken die u via deze check heeft verkregen. Grafisch wordt dat ook in beeld gebracht, namelijk als volgt:

U kunt vervolgens uw rapport downloaden als pdf. U krijgt dan een overzicht van de 21 vragen met de antwoorden die u gegeven hebt.

Vervolgens krijgt u een overzicht van verbeterpunten, punten om nog uit te zoeken en aanvullende adviezen. De verbeterpunten hebben betrekking op de vragen die u met nee hebt beantwoord. Bijvoorbeeld: Zet een sleutelregistratiesysteem op. Behorende bij vraag 7. Het lijstje met punten bij uitzoeken slaat op de vragen die u met onbekend hebt beantwoord. Dit zijn zaken die u het best met andere bestuurders of beheerders kunt bespreken. Wellicht weten zij het antwoord op de vraag. In elk geval wordt u duidelijk welke risico's er dan zijn. Ten slotte volgt een lijstje met aanvullende nuttige adviezen zoals: De waterafvoeren periodiek laten controleren en schoonmaken.

### **Hoe verder?**

Alleen de kerkrisicocheck invullen helpt nog niet zoveel. De bewustwording van risico's stijgt in elk geval. Het belangrijkste is, dat er ook wat gebeurt. Er is bewust voor gekozen om niet te kiezen voor ingewikkelde maatregelen. Wij hebben vooral ingestoken op gedrag. Een hele alarminstallatie aanleggen kost veel geld. En de vraag is ook of het voldoende werkt op een moment dat een risico zich manifesteert. Maar een sleutelregistratiesysteem opzetten kost niet zoveel euro's. Het is vooral een kwestie van gedrag. En uit claims die Donatus ontvangt weten we, dat veel schades met kleine beheersmaatregelen voorkomen hadden kunnen worden. Want bij een diefstal van een ooit geschonken kanselbijbel zijn er alleen maar verliezers.

We sporen u daarom aan de check te gebruiken en de adviezen op te volgen. Met een relatief kleine inspanning boeken we dan veel resultaat.

*De heer Kadijk is directeur van de kerken- en monumentenverzekeraar Donatus.*

# Meditatie

## Er komt een dag waarop alles anders wordt (Jesaja 2:1-5, lezing Eerste Advent)

### Jos Aarnoudse

In de (Joodse) Tenach sluit het boek Jesaja aan op het slot van het bijbelboek 2 Koningen: de totale ontmanteling en ontgoocheling van Gods volk, Jeruzalem en de tempel in puin. De profeten hebben er voor gewaarschuwd, ook Jesaja. Lees maar eens het begin van Jesaja (Jesaja 1). God laat zeggen: ik ben al jullie religieuze poespas meer dan zat, als jullie niet – met name de leidinggevendenden - recht doen en gerechtigheid betrachten, wees en weduwe beschermen. Toch volgt meteen daarop volgend een beloftevol visioen: er komt een dag waarop alles anders wordt (Jesaja 2:2).

Waar gaan we naar toe, met ons leven, en met onze wereld, en met onze kerk? We leven in een onzekere tijd. Je ziet eerder centrifugale krachten toenemen dan dat je wereldwijd, maar ook in ons eigen land, de bereidheid ziet tot samenwerking en tot verbondenheid. We zien allemaal wel wat er gaande is: precies het omgekeerde van wat in de beloftevolle woorden van Jesaja wordt beschreven. Eerder desintegratie dan integratie. Polarisatie in plaats van togetherness. Steeds meer mensen zijn eerder bang voor de effecten van globalisering dan dat ze die toejuichen: één wereld waarvoor we samen verantwoordelijkheid nemen, met ruimte en leven in vrede voor allen. Liever muren bouwen dan grenzen slechten, liever mensen uit onze levens wegstoten dan ze in onze levens welkom heten om er – als we eenmaal samen in hetzelfde schuitje zitten - het beste van te maken.

Jesaja zag in zijn verscheurde en onzekere wereld een beloftevol visioen. Ik heb een droom van een wereld waar de volken samen komen in Sion, die speciale naam voor Jeruzalem als plaats waar God wordt gekend. Ze komen er samen om hun geschillen en conflicten te beslechten, om te komen tot verzoening en tot vrede ('van zwaarden tot ploegscharen'). We

vinden hetzelfde visioen bij de profeet Micha in Micha 4. Kennelijk sprak het al in de oude tijden aan, deze droom, deze hoop, dit geloof, deze belofte. Het is de droom die voortgezet wordt in de droom van dr. Martin Luther King. Geen plaats voor uitsluiting en discriminatie, geen plaats voor racisme en veroordeling. Sion is de plaats waar God zich laat kennen als God van verzoening, van eenmaking en van heelmaking.

Iets van dat Sion, die berg Gods, mag in onze christelijke gemeenten gevonden worden. Jezus zei: wees als een stad op een berg, die niet verborgen blijft, aantrekkelijk voor

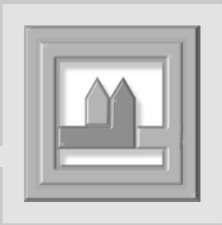
de mensen, waar zij samen kunnen komen om over grenzen heen te leren verschillen en geschillen te overwinnen, omdat het een plek is waar God gekend mag worden als geveer en grond van verzoening. Welnu als er één is die die werkelijkheid weerspiegelt is dat Jezus Christus, grondlegger van deze gemeente, vredevorst, kind van Bethlehem. Vervuller van beloften die werden gedaan, maar daardoor ook inspirator en fundament voor een hoopvol voortgaan.

“Huis van Jakob, kom mee, laten we leven in het licht van de Eeuwige” (Jes. 2:5).



UN Statue 'Swords into Plowshares', New York





# Onderscheidingen van de VKB

## GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Cornelis Lievense, Aagtekerke-Domburg, 50 jaar notabel-kerkrentmeester

Nielsje Ringlever-van der Maas, Gorinchem, 45 jaar kerkrentmeester-administrateur



*N. Ringlever-van der Maas, Gorinchem*

Carel Willem van Aurich, Groningen, 40 jaar organist

Sipkje Hoornstra, Lindestreek, 50 jaar organist



*S. Hoornstra, Lindestreek*

Pieter Cornelis van der Meijden, Nieuwendijk, 40 jaar organist



*P.C. van der Meijden, Nieuwendijk*

Henk Tazelaar, Noord-Beveland, 50 jaar organist

Jan Schokkenkamp, Welsum, 48 jaar kerkrentmeester



*J. Schokkenkamp, Welsum*

Hans van Nieuwenhuizen, Zaandam 42 jaar ouderling-kerkrentmeester en 2e penningmeester



*H. van Nieuwenhuizen, H.J. Sijpkens, J. Scheltus en W. Bergwerf, Zaandam*

## GOUD

toegekend aan:

Gijsbert Kok, De Lier, 28 jaar organist  
Jan Laurens de Jong, Krommenie, 50 jaar organist

Nicolaas Pieneman, Naarden, 35 jaar koster



*N. Pieneman, Naarden*

Derk Johan Albert Rouwhorst, Delden, 31 jaar beheren geluidsinstallatie

Willem Ferdinand Frankhuijzen, Etten-Leur, 30 jaar organist



*W.F. Frankhuijzen, Etten-Leur,*

Gerhard Albertus de Jong, Wesepe, 37 jaar koster en kerkrentmeester



*G.A. de Jong, Wesepe,*

Harm Johan Sijpkens, Zaandam, 38 jaar ouderling-kerkrentmeester en vrijwilliger kerkelijk bureau

## ZILVER

toegekend aan:

Julia Geertje Hibma-Visser, Bolsward, 25 jaar beheerster kerkelijk bureau



*J. G. Hibma-Visser, Bolsward*

Johannes Leendert Pieter den Hoedt,  
Hendrik Ido Ambacht-Elimkerk,  
28 jaar organist

Willem Kanis, Oldebroek, 29 jaar  
medewerker kerkblad en ander  
drukwerk

Diana Kanis – de Vries, Oldebroek, 29  
jaar medewerker kerkblad en ander  
drukwerk



*W. Kanis en D. Kanis - de Vries,  
Oldebroek*

Nanno Jan Brakels, Tjamsweer, 20  
jaar ouderling-kerkrentmeester en  
administrateur



*N.J. Brakels, Tjamsweer*

Pieterella Jacoba Versloot-van  
Meenen, Vleuten-de Meern, 37 jaar  
medewerkster verjaardagsfonds



*P.J. Versloot-van Meenen,  
Vleuten-de Meern*

Elizabeth Gerritje de Kruijf-Westen-  
geng, Zegveld, 26 jaar collectante  
verjaardagsfonds

## BRONS

toegekend aan:

Jaap Scheltus, Zaandam, 14 jaar



## Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland

### GOUD

toegekend aan:

Wytze Ale Andela, Neede, 35 jaar  
predikant

Marieke Annelies Andela-Hofstede,  
Neede, 35 jaar predikant

kerkbeheerder, administrateur en  
ouderling-kerkrentmeester

Willem Bergwerf, Zaandam, 15 jaar  
penningmeester en ouderling-  
kerkrentmeester

Agnes Beatrijs Bedeker, Zutphen, 20  
jaar cantrix



*A.B. Bedeker, Zutphen*

### ■ Van Dam orgel Idaerd weer in gebruik

In de zomer van 2016 heeft het Van  
Dam-orgel in Idaerd een grondige  
onderhoudsbeurt ondergaan. Op 23  
oktober 2016 is het orgel weer in  
gebruik genomen waarbij orgelbou-  
wer Bert Yedema en adviseur Theo  
Jellema vertelden wat er moest  
gebeuren om het weer goed  
bespeelbaar te maken.

Vijfentwintig jaar na de laatste  
ingrijpende restauratie in 1982,  
hadden de vaste organisten Jelle  
Rollema en Durk van Gorkum vaak  
last van hangers omdat de windlade  
was verzakt. De windvoorziening  
kwam kreunend in werking als de  
motor werd aangezet en de balg  
zich met lucht vulde. Verder waren  
er een aantal intonatie gebreken,  
het handklavier speelde ongelijk en  
soms zwaar en het pedaal klepper-  
de. De Hervormde gemeente  
Reduzum-Idaerd heeft toen orgel-

makerij Bakker & Timminga uit  
Leeuwarden opdracht gegeven om  
voor zo'n € 15.000 het groot  
onderhoud aan het monumentale  
orgel uit te voeren. Ze kreeg  
hiervoor financiële steun van de  
Rijksdienst voor het Cultureel  
Erfgoed.

Het Van Dam-orgel is gebouwd in de  
vroege 19e eeuw, vermoedelijk ter  
vervanging van een orgel dat in de  
zeventiende eeuw vervaardigd was  
door Willem Meindert. Orgelkenner  
Jan Jongepier vermeldt in het boek  
'Vijf eeuwen Friese orgelbouw' dat  
in het Idaerder orgel op vier plaat-  
sen de initialen LjvD zijn aangetrof-  
fen en eenmaal de naam L.J. van  
Dam jun. Het werk moet misschien  
hoofdzakelijk zijn gedaan door  
Lambertus' oudste zoon Luitjen  
Jacob. Het orgel was oorspronkelijk  
een viervoets werk, de kast was dan  
ook veel lager. In 1886 werd het  
orgel flink onder handen genomen,  
het werd een achtovoets werk, de  
kast werd verhoogd, een aantal  
registers vervangen, andere bijge-  
maakt. Deze verbouwing heeft het  
uiterlijk van de kast verbeterd, de  
proporties zijn nu fraaier.



# Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld  
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.



Donatus

*Dé kerken- en monumentenverzekeraar*

[www.donatus.nl](http://www.donatus.nl) tel. 073 - 5221700





VERENIGING VOOR  
KERKRENTMEESTERLIJK  
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**  
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**  
al het materiaal voor de actie Kerkbalans, eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**  
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**  
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDERSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**  
draaginsignes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.



## VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer  
in de Protestantse Kerk in Nederland  
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht  
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.  
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49  
E mail: [info@kerkrentmeester.nl](mailto:info@kerkrentmeester.nl)  
Website : [www.kerkrentmeester.nl](http://www.kerkrentmeester.nl)